KULTURMILJÖ- OCH LANDSKAPSANALYS

NYBOHOVSSKOLAN

PYTSEN 1 OCH 2, DEL AV LILJEHOLMEN 1:1

STOCKHOLMS STAD, SÖDERMANLAND, STOCKHOLMS LÄN

2018.02.08

SKOLFASTIGHETER I STOCKHOLM AB

tema: AIX

Godkänt dokument - Varianten Sikt Bevarande, Stockholms stadsbyggnadskontor 2021-12-15 19:20 1/2 2017/0667068

Godkänt dokument - Datum: 2021-10-19, ID: 2021-02-14-0519, Version: 1, Utskrift: 2021-10-19 kl. 10:57, Sida: 1 av 1 - Dnr: 2017/0687068

Framsidans foto: Nybohovsskolan från sydväst, 2017-10-17.

Godkänt dokument - Datum: 2018-02-19, Diarienr: 2017/0706/87068

BENÄMNING	Nybohovsskolan
KOMMUN	Stockholms stad
FASTIGHET	Pytsen 1 och 2, del av Liljeholmen 1:1
ADRESS	Nybohovsbacken 57-59, 117 64 Stockholm
ER REF.	Ingela Trolle
DATUM	2018-02-08

Till

SISAB
Box 47311
100 74 Stockholm

NYBOHOVSSKOLAN KULTURMILJÖ- OCH LANDSKAPSANALYS

AIX Arkitekter AB tillsammans med Tema: landskapsarkitekter har fått i uppdrag av Ingela Trolle och Lars-Åke Marklund vid SISAB, Skolfastigheter i Stockholm AB, att ta fram en kulturmiljö- och landskapsanalys för Nybohovsskolan. Arbetet utfördes under november 2017 - februari 2018 av Stina Svantesson, byggnadsantikvarie vid AIX, samt Helene Wahlberg och Björn Johannsson, landskapsarkitekter vid Tema.

Kulturmiljö- och landskapsanalysen utgör ett underlag i en pågående detaljplaneprocess. Det aktuella området innehåller kulturhistoriskt värdefull bebyggelse och har landskapsmässiga och ekologiska värden. Tillkommande byggnader kan därmed få stor inverkan på kulturmiljön, landskapet och stadsbilden. Analysen blir ett nödvändigt kunskapsunderlag för att i ett senare skede kunna beskriva planförslagets konsekvenser för platsens kulturhistoriska och landskapsmässiga värden.

En kulturmiljö- och landskapsanalys utreder ett område eller en fastighet utifrån dess kulturhistoriska och landskapsmässiga karaktär, värdebärande delar och visuella komponenter som exempelvis siktlinjer. Utredningen är förutsättningslös och tar inte hänsyn till någon föreslagen ändring.

Det område som ingår i analysen utgår från det område som omfattas av det kommande detaljplaneförslaget, och inkluderar anslutande områden som bedömts vara av betydelse för analysens syfte.

Fotografier AIX Arkitekter AB där annat inte anges.

Stockholm datum som ovan

Stina Svantesson
AIX
Byggnadsantikvarie
Tel. nr. 08-690 29 76

Helene Wahlberg
Tema:
Landskapsarkitekt LAR/MSA
Tel.nr. 08-690 28 00

Björn Johannsson
Tema:
Landskapsarkitekt LAR/MSA
Tel.nr. 08-690 28 00

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Inledning och orientering 1

Bakgrund 1
Syfte 1
Metod och avgränsning 1
Sammanfattning 2

Fastighetsuppgifter 3

Fastighetsbeteckningar 3
Författningsskydd 3
Planförhållanden 3

Historik - kulturhistoriska kärnor i området 4

Topografi och landskap 4
Gods och gårdar 4
Liljeholmen 6
Kommunikationer 6
Nybohovsbergets bebyggelse 7
Nybohovsskolan och förskolan 9

Nulägesbeskrivning och karaktärisering 11

Läge i staden 11
Bebyggelse 12
Mark - nuvarande användning 16
Topografi 23
Buller 24
Trafik och angöring 25
Ekologi 26

Landskapsbild och särdrag 31

Stråk, rörelsemönster och mötesplatser 31
Barriärer, siktlinjer och utblickar 32
Fondmotiv 34

Kulturhistoriskt värde 35

Tidigare ställningstaganden 35
Aktuell värdering 35

Kulturhistoriskt värde och landskapsvärde - Viktning av värden 36

Nybohovsskolan som del av närmiljön 36
Nybohovsskolan som del av Liljeholmen 36
Nybohovsskolan som del av staden 36

Känslighet och tålighet 37

Källor 38

Godkänt dokument - Datum: 2021-10-19, Dnr: 2017/0687068

INLEDNING OCH ORIENTERING

Bakgrund

Nybohovsskolans lokaler avses utökas för att inrymma fler elever. Istället för dagens ca 170 elever i årskurserna F-6 planeras ny- och tillbyggnader så att ca 900 elever i årskurserna F-9 ska få plats. Den förskola som ligger intill skolbyggnaden avses också ta emot fler elever. Ny- och tillbyggnader med matsal och ny idrottssal ska placeras i närheten av det befintliga skolhuset från 1962. En ny detaljplan för området ska därför tas fram.

Syfte

I den pågående detaljplaneprocessen har AIX Arkitekter tillsammans med Tema landskapsarkitekter fått i uppdrag att ta fram ett kunskapsunderlag av fördjupad karaktär som stöd för beslut, prioriteringar och ställningstaganden inför detaljplanearbetet. Arbetet har utförts på beställning av Skolfastigheter i Stockholm, SISAB.

Syftet med denna utredning är att definiera Nybohovsskolans och den närmaste omgivningens kulturhistoriska, ekologiska och landskapsmässiga värden – enskilda byggnader, topografi, parkrum, omgivande bebyggelse och landskap m.m. Utredningens syfte är också att på ett pedagogiskt sätt relatera Nybohovsskolan till andra kulturhistoriska spår i närområdet.

Vidare är syftet att analysera fastighetens betydelse för stadsbilden. Genom att studera anläggningen med avstamp i DIVE-metoden går det att belysa vilka kulturhistoriska aspekter som är möjliga att avläsa och uppleva. Detta är viktigt vid framtida ställningstaganden kring förändringars påverkan på de utpekade värdena.

Föreliggande kulturmiljö- och landskapsanalys är tänkt att fungera som stöd vid en senare konsekvensbeskrivning av det liggande detaljplaneförslagets påverkan på områdets kulturhistoriska och landskapsmässiga värden.

Avgränsning och metod

Arbetet har utförts under november 2017 - januari 2018 av Stina Svantesson, byggnadsantikvarie vid AIX, samt Helene Wahlberg och Björn Johannsson, båda landskapsarkitekter vid Tema.

Utredningens geografiska avgränsning utgår ifrån Nybohovsskolan och dess närmast omgivande landskapsrum. I övrigt angränsande bebyggelse, stadsrum och landskap berörs i de fall de bedöms vara relevanta.

Eftersom projektet som helhet berör barns miljö tar historikkapitlet upp 1950-talets debatt om Nybohovsbergets bostadsbebyggelse, där det i hög grad var barnens uppväxtförhållanden som stod i fokus.

Arbetet med kulturmiljö- och landskapsanalysen inleddes med platsbesök och observationer av nuläget. Platsen och det omgivande landskapet dokumenterades med foton och redovisningar på kartor. Parallellt bedrevs studier av arkivmaterial.

Därefter vidtog ett beskrivnings- och analysskede. Efter fortsatt arbete och justeringar levererades föreliggande kulturmiljö- och landskapsanalys.

Arbetsmetod för kulturhistorisk värdering

Utredningsområdets kulturhistoriska värden har i första hand definierats utifrån arbetsmodellen för värdering som presenteras i boken *Kulturhistorisk värdering av bebyggelse* av Axel Unnerbäck (Riksantikvarieämbetet RAÄ 2002). Inspiration har även hämtats från den arbetsmodell för kulturhistorisk värdering som kallas DIVE och som presenteras i *Kulturmiljöanalys: en vägledning för användning av DIVE* (Riksantikvarieämbetet 2009).

I Unnerbäcks arbetsmodell har begreppet kulturhistoriskt värde delats upp i kategorierna dokumentvärden, upplevelsevärden och förstärkande/övergripande värden. Dokumentvärden avser den information eller kunskap en kulturmiljö kan förmedla från exempelvis samhällshistorisk och arkitekturhistorisk synpunkt. Upplevelsevärden kan avse bland annat miljömässiga, identitetsskapande och arkitektoniska kvaliteter.

DIVE är en metod för att hantera den kulturhistoriska värderingen i ett större perspektiv. Den kan fungera både som ett planeringsunderlag och ett förutsättningslöst kunskapsunderlag. Namnet kommer från de engelska orden Describe (beskriva), Interpret (tolka), Valuate (värdera) och Enable (aktivera/ möjliggöra).

Orden beskriver de fyra huvudstegen i analysprocessen vars syfte är att besvara följande frågeställningar;

D - Vad berättar dagens landskap och miljö om områdets ursprung, utveckling och karaktär?

I - Varför har vissa element och karaktärsdrag haft speciell betydelse i samhället?

V - Vilka historiska delar och karaktärsdrag har speciellt värde, kan de utvecklas och var går gränsen för vad de tål?

E - Hur kan områdets utpekade, historiska karaktärsdrag och resurser förvaltas och utvecklas?

Modellen har i denna utredning anpassats för att tillgodose analysens syfte, nämligen att definiera och analysera utredningsområdets kulturhistoriska värden och deras känslighet kontra tålighet för förändringar.

Känslighet- och tålighetsanalys

För att på ett pedagogiskt sätt redovisa utredningsområdets förändringskapital och vilka delar som är känsligare än andra utfördes en känslighet- och tålighetsanalys, se sid. 37.

Känslighets- och tålighetsanalysen ger riktlinjer för hur förändringståliga olika delar av utredningsområdet är. Analysen bedömer området utifrån tre skalor:

Hög känslighet innebär att mindre ändringar inom området kan genomföras under förutsättning att stor hänsyn visas för platsens karaktär.

Känsligt mot förändring innebär att platsens befintliga värden inte är av sådan art att platsen inte kan förändras, under förutsättning att åtgärden görs med hänsyn till anläggningens övergripande karaktär.

Tåligt innebär att området är av föränderlig karaktär eller har givits en gestalt som saknar tydlig koppling till platsens kulturhistoriska bakgrund. Dessa områden kan med fördel utvecklas så att deras upplevelse- och miljömässiga värden stärks.

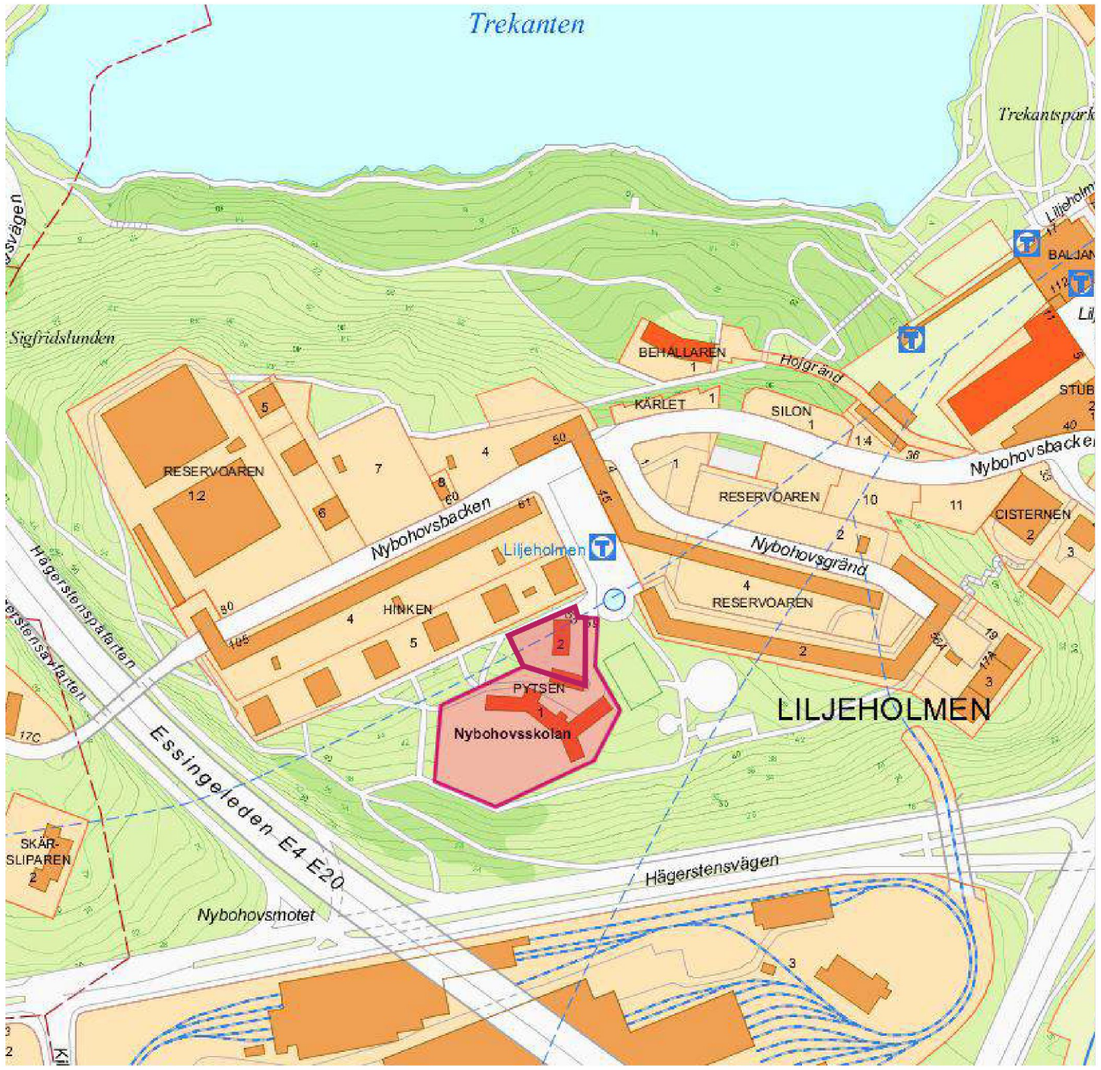

Nybohovsskolan i sin omgivning, fastigheten Pytsen 1 och 2 rödmarkerade, Stockholms stads webkarta.

Godkänt dokument - Dnr Ink. Stockholms stadsbyggnadskontor 2021-12-05 19, 2017/07687068

Sammanfattning

Nybohovsområdet är karaktäristiskt för Mälardalens typiska sprickdalslandskap. Förkastningsbranterna i öst-västlig riktning skapar bördiga dalgångar mellan skogklädda branter, som stora delar av Nybohovsberget fortfarande har. Den tidiga jordbruksbebyggelsen anlades i dalgångarna och där går också de äldsta vägarna. Egendomen Nybohov hörde ursprungligen under Årsta gods och har funnits på kartor ända sedan 1432. Då användes berget som utmark.

Den tidigaste bebyggelsen på Nybohovsberget var vattenreservoarer och området har sedan länge präglats av infrastruktur och kommunikationer. Bostadsbebyggelsen uppfördes 1959-65 efter en kontroversiell stadsplan av AOS, som också ritade Nybohovsskolan 1961. Förskolebyggnaden tillkom 1981.

Skol- och förskolebyggnaderna ligger uppe på bergsplatån strax söder om Nybohovs bostadsområde med brant sluttande naturmark mot söder och väster. Där finns många vackra uppvuxna solitärträd samt bland- och ädellövskog som genomkorsas av gång- och cykelvägar. I öster ligger två fotbollsplaner och en kommunal lekplats.

Idag är skolområdet starkt bullerstört på grund av närheten till Essingeleden, Hägerstensvägen och Södertäljevägen. De rekreativa värdena i form av naturupplevelser, lek och fritidsliv är stora, men de är begränsade på grund av bullersituationen och på grund av att terrängen är svårtillgänglig.

De ekologiska värdena i området är höga. Det är en del av ett ekhabitatnätverk med ett särskilt värdefullt ekbestånd väster om skolgården. Naturområdet är även en del av Stockholms gröna infrastruktur som spridningszon och förbinder de viktiga naturområdena Vinterviken och Årstaskogen.

Sommartid skyms utblickarna söder- och västerut av vegetationen. Viktiga siktlinjer i området är främst de som förbinder och tydliggör sambandet mellan skolhuset och bostadsbebyggelsen. Nybohovs höga punkthus är avsiktliga accenter och fondmotiv i området.

Både skol- och förskolebyggnaden representerar läsbara historiska lager från 1900-talets andra hälft och de har kontinuerliga verksamheter av betydelse för området. Skolbyggnadens utformning har hög arkitektonisk kvalitet, utförd efter ritningar av ett betydelsefullt arkitektkontor som en komponent i Nybohovsbergets sammanhållna bebyggelse. Byggnaden är omsorgsfullt anpassad till grönskan, bergsplatån och de skogbevuxna branterna.

Nybohov i sitt närområde, Stockholms stads webkarta. Nybohovsskolan markerad med rött.

Ortofoto från Stockholms stad. Pytsen 1 och 2 rosamarkerade.

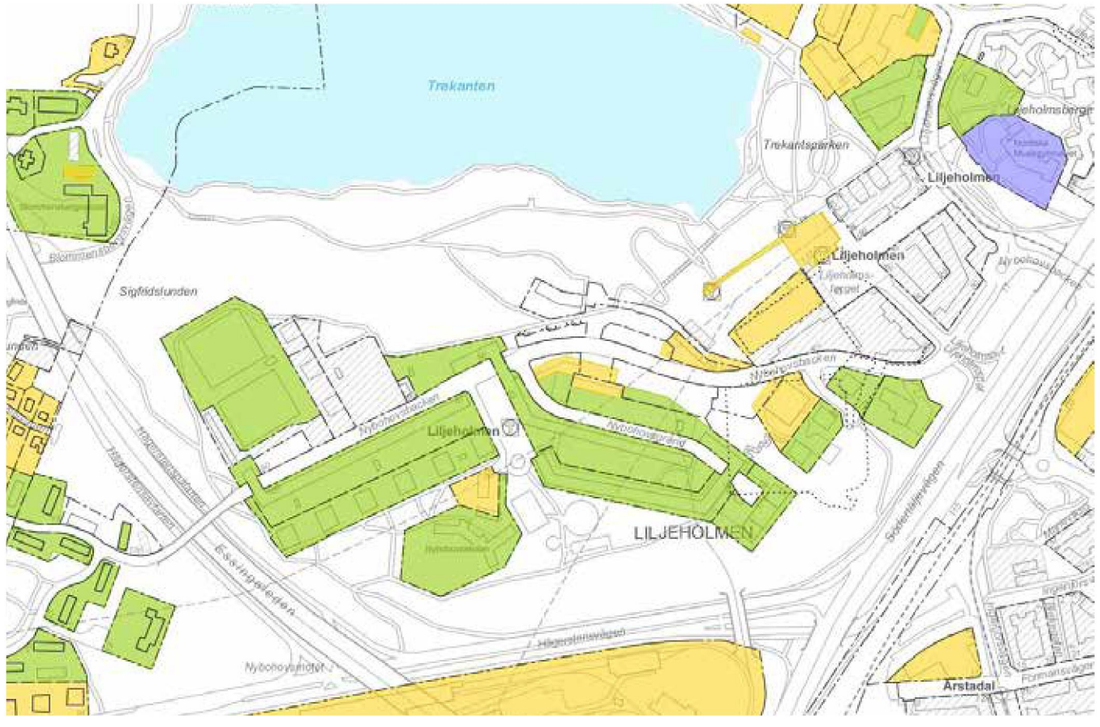

Stockholms stads klassificeringskarta. Pytsen 1 och större delen av Nybohov är grönmarkerade. Pytsen 2 är gulmarkerad.

Godkänt dokument - Ozan Ikiz Ekberg (Ikoc), Stockholms stadsstyrelseförvaltning, gymnasieskolor, 2021-12-02 14:15:19, 20211207067068

FASTIGHETSUPPGIFTER

Fastighetsbeteckningar

Nybohovsskolan ligger på fastigheten Pytsen 1 och förskolebyggnaden på Pytsen 2 i stadsdelen Liljeholmen, Stockholms stad. Tidigare var båda fastigheterna delar av den större fastigheten Hinken i norr som innehåller de västra delarna av Nybohovsbergets bebyggelse. Den angränsande parkmarkens fastighetsbeteckning är Liljeholmen 1:1.

Författningsskydd

Essingeleden med E20 är en väg av riksintresse och hela det aktuella området ligger inom riksintresse för flyg, båda enligt miljöbalkens 3 kap. 8 § (kommunikationer).

Inga registrerade fornlämningar ligger inom undersökningsområdet.

Nybohovsskolan med tillhörande skolgård är grönmarkerad av Stockholms stadsmuseum i klassificeringssystemet för Stockholms stad, se karta nere till höger på sid. 2. Grönmarkeringen är den näst högsta klassningen och innebär "Fastighet med bebyggelse som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt".

Plan- och bygglagens (PBL 2010:900) förvanskningsförbud enligt kap. 8 § 13 är därför tillämpligt: "En byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas".

Förskolebyggnaden är gulmarkerad vilket är den klassning som kommer efter grön. Gulmarkeringen står för "Fastighet av positiv betydelse för stadsbilden och/eller av visst kulturhistoriskt värde".

För båda byggnaderna gäller de generella lämplighetskraven i PBL kap. 2 samt varsamhetskraven i PBL kap. 8 § 14-17.

Planförhållanden

Gällande detaljplaner för området är Pl. 7125 från 1972 för skolan och Pl. 8047 från 1981 för förskolan. Ingen av planerna har skyddsbestämmelser för kulturmiljön.

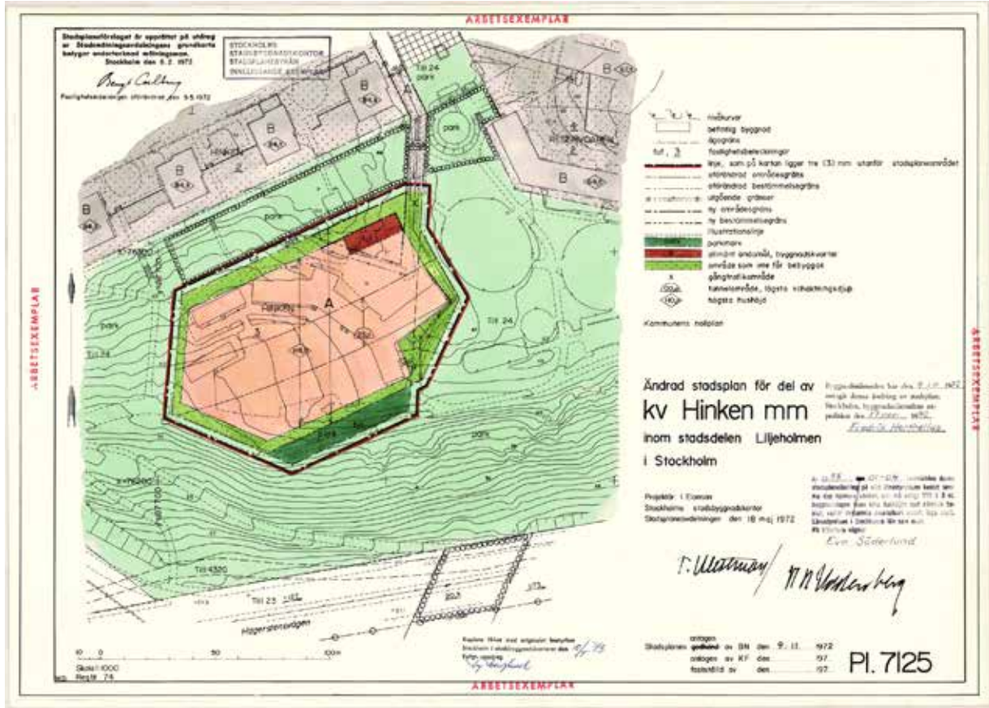

Plankarta från 1972 för Pl. 7125, gällande plan för Pytsen 1, dåvarande Hinken 3. En ungdomsgård planerades på den del av tomten där förskolan senare byggdes.

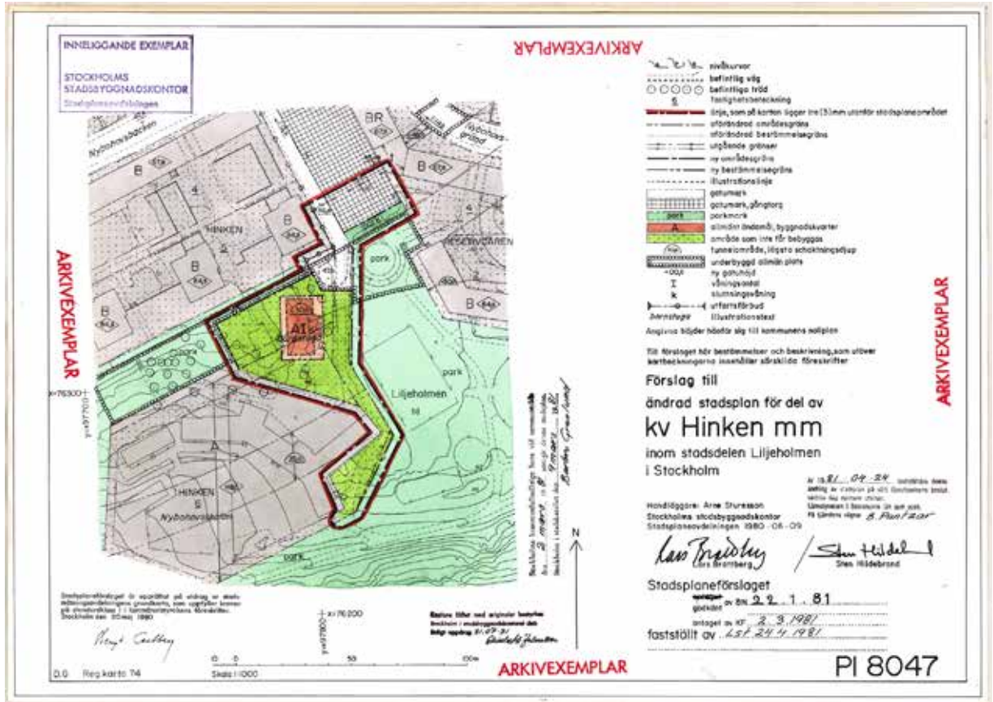

Plankarta från 1981 för Pl. 8047, gällande plan för Pytsen 2, dåvarande del av kv. Hinken m.m. Skolbyggnadens fastighetsbeteckning var då Hinken 6. Två provisoriska skolpaviljonger från 1958 ligger kvar på tomten.

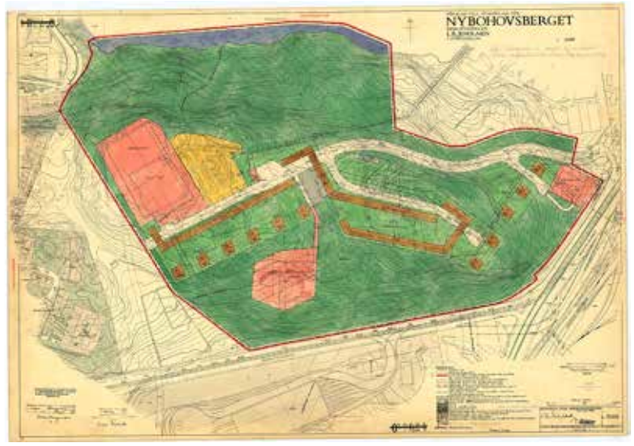

Plankarta från 1958 för Pl. 5088, gällande plan för del av Liljeholmen 1:1 med bl.a. parkmark, torg och Nybohovsbergets bostadshus.

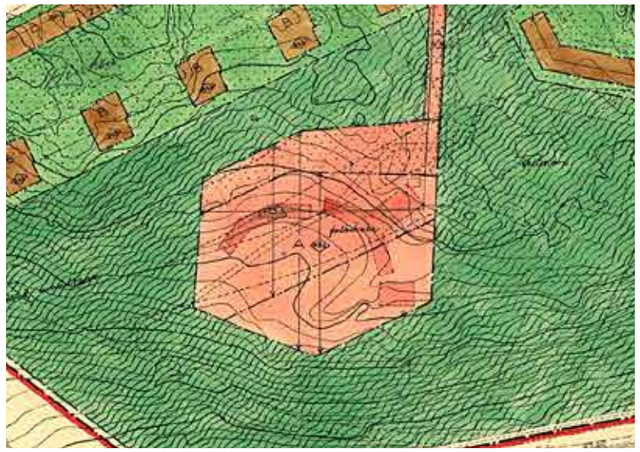

Utsnitt ur plankartan ovan visar den situationsplan som år 1958 avsågs för Nybohovsskolan.

Godkänt dokument - Dokumentet är godkänt av Stadsbyggnadskontoret, Stockholms stadsbyggnadsnämnd 2021-10-19, 2021-10-21 20170697068

HISTORIK - KULTURHISTORISKA KÄRNOR I OMRÅDET

Topografi och landskap

På och omkring Nybohov är Mälardalens typiska sprickdalslandskap som mest dramatiskt. Förkastningsbranterna i öst-västlig riktning skapar bördiga dalgångar mellan branter klädda med ädellövskog och blandad tallskog, som stora delar av Nybohovsberget fortfarande har. Den tidiga jordbruksbebyggelsen anlades i dalgångarna och där går också de äldsta vägarna.

I en dalgång ligger även sjön Trekanten mot vilken Nybohovsberget tornar upp sig i söder. Fram till slutet av 1800-talet kallades sjön Trehörningen.

Gods och gårdar

Brännkyrka socken omfattade från medeltiden och fram till 1900-talets början ett vidsträckt område söder om Stockholm, det som senare kom att kallas ”söder om Söder”, från Sätra i väster ända bort till Skrubba i öster. Här fanns många stora gods och gårdar, bland andra Årsta gård som var ett säteri.

Under medeltiden hade Årsta gård mycket stora ägor, bland annat ingick hela Södermalm. Gården Hägersten till vilken egendomen Nybohov hörde, avstyckades från Årsta 1763, det vill säga före Årstafrun Märta Helena Reenstiernas tid. Gamla Södertäljevägen skilde de båda godsen åt. Förutom Nybohov ingick bland andra gårdarna Katrineberg, Gröndal, Liljeholmen och Vinterviken i Hägerstensgodset.

Samma år som avstyckningen, 1763, gifte sig Hägerstens godsägare med Bellmans syster Catharina Christina. Bellman själv kom att tillbringa mycket tid på gården och på de många små krogarna och värdshusen i området.

Brännkyrka socken uppgick i Stockholms stad 1913. Senare under 1900-talets första hälft bröts mindre församlingar ur Brännkyrka. Hägerstens församling, där Nybohov idag ingår, avsöndrades 1957.

Nybohov

Egendomen Nybohov hörde ursprungligen under Årsta gods och har funnits på kartor ända sedan 1432, då den benämndes Nybodha. Under 15-, 16- och 1700-talen förekom även namnen Nybo och senare Nibble. Ändringen från gårdsnamnet Nyboda till Nybohov fastställdes år 1792 men båda namnen användes redan på 1770-talet. Nybohof var avsett att låta mer förnämt. Nyboda kallades därefter mindre jordbruksenheter på Nybohovs ägor. Det skogklädda berget användes troligen som utmark för bete, fodertäkt, ved och virke.

I slutet av 1800-talet var egendomen en frälsegård som gick under namnet Stora Nybohov och låg söder om Nybodadepån, där SL:s Brännkyrkahall/Nybodadepån nu ligger. Brännkyrkahallen uppfördes 1945 och gårdens huvudbyggnad revs året därpå.

Den underlydande gården Lilla Nybohov låg i nordöst, intill den plats där en transformatorstation uppfördes

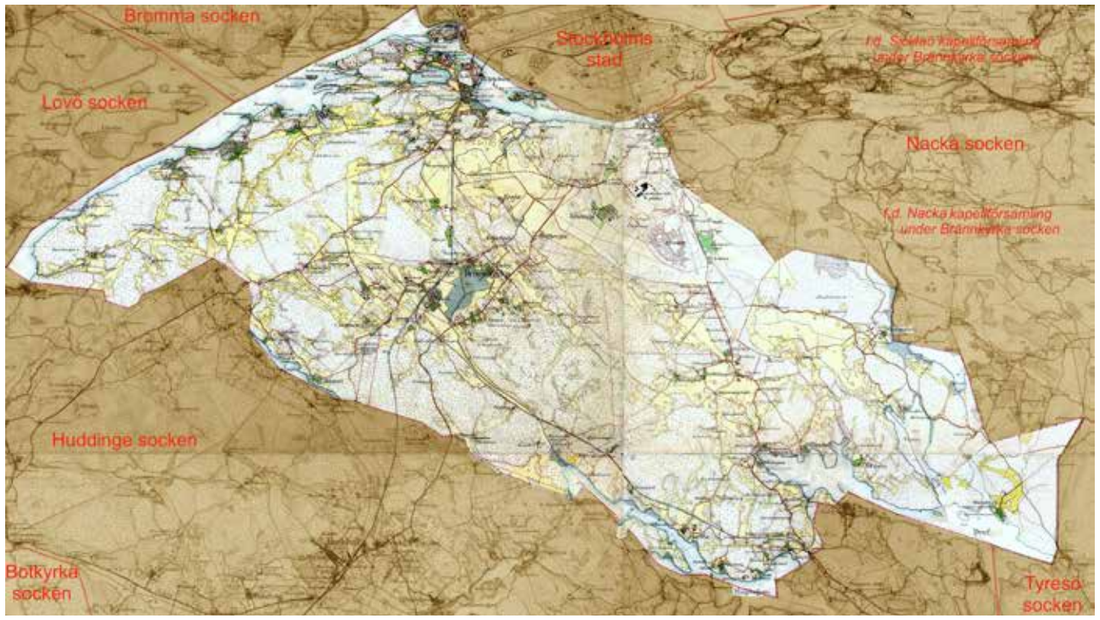

Brännkyrka socken på häradsekonomiska kartan från 1901-06, LMV. Socknen utsparad och angränsande socknar har förtydligats i Wikipedia. Reimersholme och Liljeholmen ligger till höger under den översta spetsen.

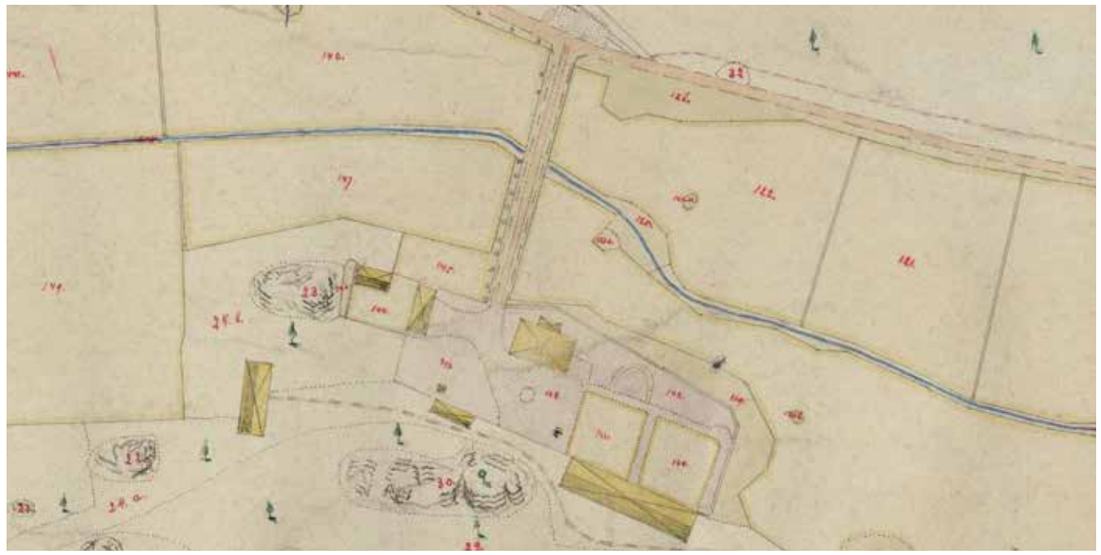

Gården Stora Nybohov, utsnitt ur karta från 1896, LMV.

Topografiska Corpsens karta från 1861-91, blad 5, SSM. Området till höger om den kraftiga röda linjen hade redan köpts in av Stockholms stad. Gården Stora Nybohov ligger söder om Hägerstensvägen med Lilla Nybohov i nordöst intill Södertäljevägen.

Godkänt dokument - Dnr Ink. Stadsbyggnadskontoret 2021-10-19, 2021-12-02, 2022-01-05, 2022-02-21, 2022-03-07 Dnr: KS 2021-1068

Godkänt dokument - Vattenfall Eldistribution AB, Stockholm, Stockholms stadsstyrelse, byggnadsnämnden, 2021-12-15 19:20, 20171207067068

Gården Lilla Nybohov med Södertäljevägen i ryggen, foto Folke Larcke 1941, SSM. På andra sidan vägen syns taket på Liljeholmens brandstation. Båda byggnaderna var rivna då Södertäljevägen breddades på 1960-talet.

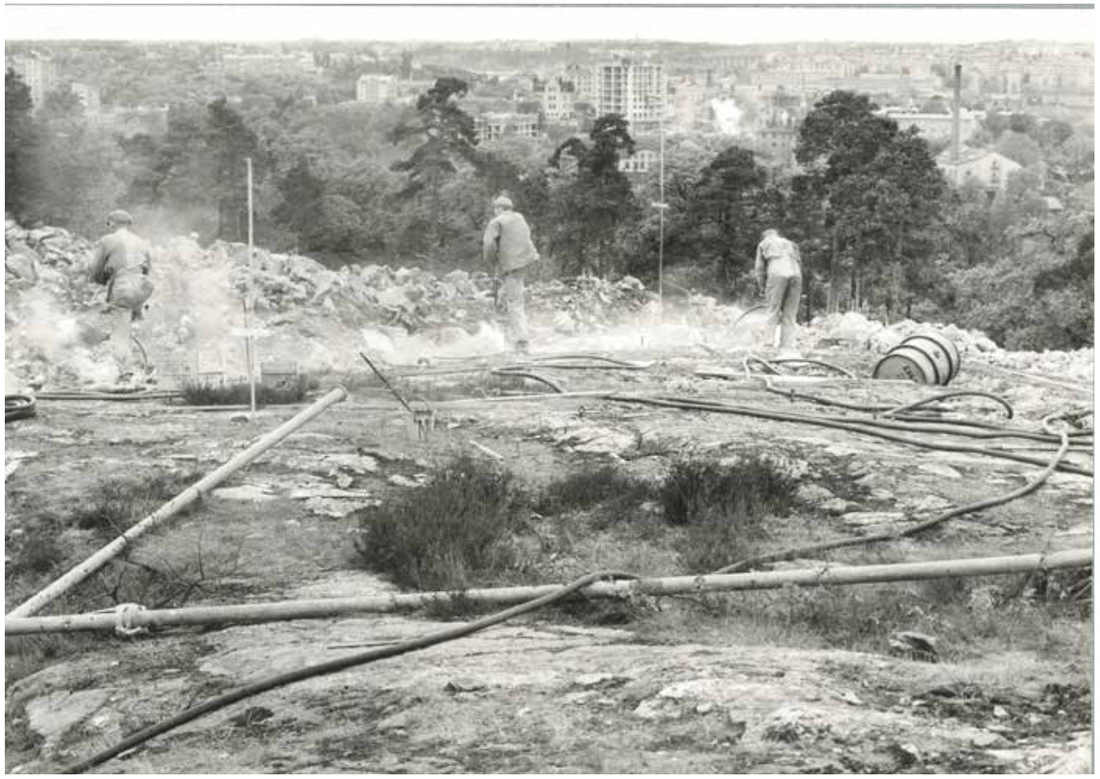

Sprängningsarbeten på Nybohovsberget för vattenledningen, foto Gunnar Södergren, okänt år, SSM.

Bygget av Trekantsreservoaren på Nybohovsberget, foto Stockholm Vatten 1901, ur Wikipedia.

1913 för Stockholms Gas- och Elektricitetsverk. Sedan 1970-talet har Nybohovsstationen fungerat som kontorslokaler och står fortfarande kvar.

En stor vattenreservoar kallad Trekantsreservoaren byggdes 1900-04 på Nybohovsberget. Den ingick i huvudvattenledningen Norsborg-Stockholm och var dimensionerad för att innehålla 20% av Stockholms dygnsförbrukning. Den enda synliga delen var det medeltidsinspirerade tornet som ritades av arkitekten Erik Josephson. Efter att reservoaren rivits och ersatts av två nya i början av 1960-talet står det gamla tornet fortfarande kvar.

Mellan 1934 och 1950 var Nybohov namnet på en stadsdel.

Under andra världskriget fanns cirka fem baracker uppe på berget, uppförda av militären för luftvärnet och som nödbostäder. 1950 fick motorcykelklubben FMCK, Frivilliga motorcykelkåren, ta över barackerna för sin klubbverksamhet som blev alltmer populär och välbesökt under resten av 1950-talet.

"Skinnknuttarna" i FMCK på Nybohov, 1950-tal.

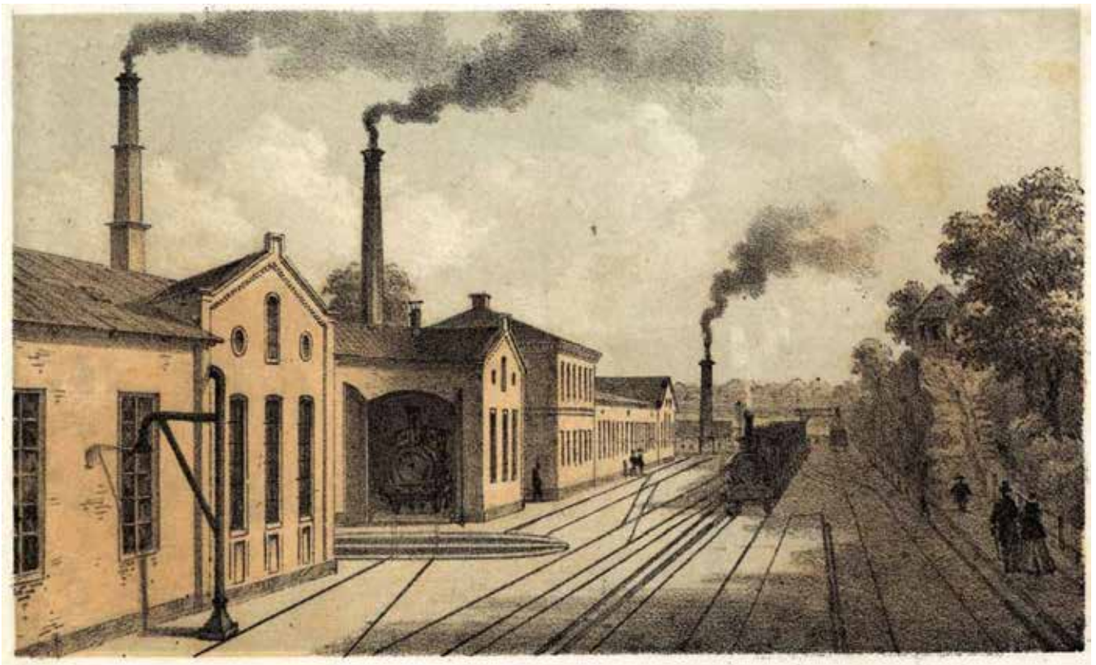

Jernvägens mekaniska verkstad å Liljeholmen.

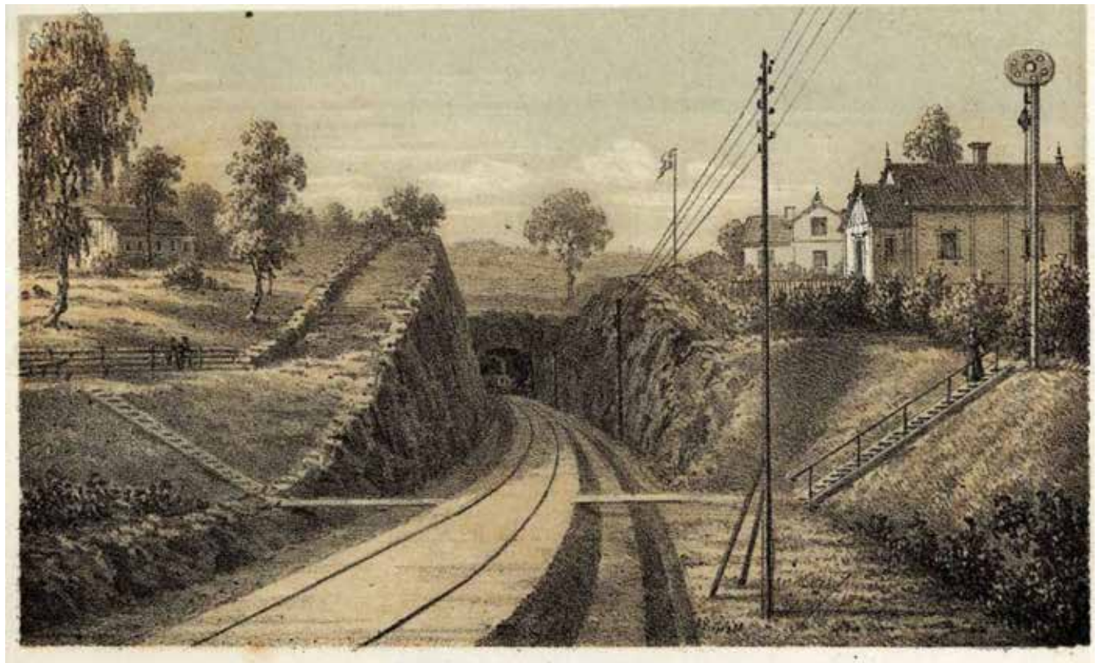

Tunnel vid Lilieholmen (Nyboda).

Illustrationer av P.C. Bergman ur Sammanbindningsbanan genom Stockholm, 1870. Till höger Nybodatunnelns mynning mot norr.

Liljeholmen

Torpet Liljeholmen låg under Årsta gods, men namnet var länge mest känt för ett värdshus som drev krogrörelse från 1600-talet till 1889. Restaurangbyggnaderna revs 1910 och ett stationshus byggdes på platsen.

1860 drogs järnvägens västra stambana fram till Stockholm och förändrade det agrara landskapet utanför staden. I Liljeholmen växte industrier och verkstäder fram, främst vid de norra kajerna. Järnvägen fick stor betydelse för områdets utveckling, bland annat anlades SJ:s huvudverkstad med lokstallar där. Se avsnittet Kommunikationer.

Den industri som oftast associeras med namnet Liljeholmen, stearinfabriken, grundades så tidigt som 1839 men flyttade redan 1841 till Danvikstull. I Nybohovsområdet uppfördes 1870 en stubinfabrik som 1912 ändrades till kabelfabrik.

Stockholms två första förstäder var Årstadal och Sundbyberg. Årstadal började byggas 1877 för arbetare i de näraliggande industrierna. Till en början var bostäderna i den sanka marken undermåliga och de sanitära förhållandena mycket dåliga. Området norr om Trekanten kallades Nynäs och också där fanns en vildvuxen kåkbebyggelse.

1899 blev Liljeholmen municipalsamhälle och 1913 inkorporerades det med Stockholms stad.

Under 1930- och 40-talen pågick en stor utbyggnadsperiod i Liljeholmen då många smalhus uppfördes. Ett ”barnupptagningshem” för hemlösa barn uppfördes på Nybodahöjden sydöst om Nybohovsberget 1936-37 efter ritningar av Paul Hedqvist. Barnhemsverksamheten lades ner på 1960-talet och efter det har byggnaderna använts till bland annat flyktingförläggning. De byggdes om till radhus och lägenheter 1998.

Kåkstadsbebyggelsen vid sjön Trekanten och i Årstadal revs under 1950- och 60-talen.

Vin & Sprit anlade byggnader för lager och tillverkning i Årstadal på 1950-talet och anläggningen var länge betydelsefull för Liljeholmen. Huvudkontoret flyttade dit 1977. På 1990-talet flyttade hela verksamheten bort från området.

En nybyggnation tog fart i Liljeholmen i början av 2000-talet. Dessförinnan hade stadsdelen en åldrande befolkning och lägenheterna var små. Storskalig kontors- och bostadsbebyggelse har kommit att prägla Liljeholmen, som alltmer har vuxit ihop med innerstaden.

Kommunikationer

Liljeholmens läge nära stadsgränsen har skapat förutsättningar för en hög koncentration av kommunikationsmedel från alla tidsepoker. Nybohovsberget ligger som en ö, inringad av olika betydelsefulla leder. Till exempel användes under århundraden vintervägen från Vinterviken över Långsjön, nu igenlagd, och vidare över Trekanten norr om Nybohovsberget fram till flottbron vid Liljeholmen. Se t.ex. kartan från 1861-91 på sid. 4.

Söder om Nybohovsberget löper Hägerstensvägen, sedan medeltiden förbindelsen mellan Hägerstensgodset och staden.

Södertäljevägen

En ny landsväg söderut över Hornstull mot fastlandet, Södertäljevägen, påbörjades 1633 och arbetena pågick under resten av 1600-talet. Tidigare fanns bara den medeltida Göta landsväg som utgick från slottet Tre kronor och fortsatte söderut via Götgatan och Skanstull.

Den del av Södertäljevägen som ligger mellan Hägerstensvägen och Årstabergsvägen kallades Nyboda backe eller Nybohöjd. Där låg Nyboda krog som hör till de platser i området som Bellman diktar om. Idag ligger bostadsområdet Nybohöjd strax öster om Nyboda backe.

Gatunämnden förvärvade Södertäljevägen 1920 och utbyggnader påbörjades. Planer fanns tidigt på en ”autostrada” eller motorväg. 1953 var sträckan från huvudstaden ut till Kungens kurva färdigbyggd som en fyrfilig motortrafikled med mittremsa.

Järnvägen

Sveriges första järnvägstunnel sprängdes genom Nybodaberget 1858-60 av fångar från Långholmens fängelse. Efter att stambanan dragits genom Liljeholmen 1860 tillkom sammanbindningsbanan mellan Stockholms södra station och Centralstationen 1871. Den hade en sträckning från Nybodatunneln till Stockholms södra som medförde ökad verksamhet i Liljeholmen. 150 personer arbetade i järnvägens verkstäder och stallar. Vid det dåvarande stationshuset i Liljeholmen fanns trädskola och växthus med odlingar för järnvägens parker och trädgårdsanläggningar.

Över Årstaviken gick järnvägen på en svängbro intill en flottbro. 1909 byggdes en parallell tunnel i Nybodaberget för järnvägens dubbelspår. Då den första av de nuvarande Årstabroarna hade invigts 1929 ändrades järnvägens sträckning och Liljeholmens station stängdes samma år. SJ:s verkstäder flyttade till Tomteboda i början av 1930-talet.

Godkänt dokument - Danvikstull Stockholm, Stockholms stadsstyrelse byggkontoret 2012-10-15 19, 2017/0706/87068

Invigningen av Essingeledens östra körfält 1966. Nybohov i fonden, Pressens bild, ur Wikipedia.

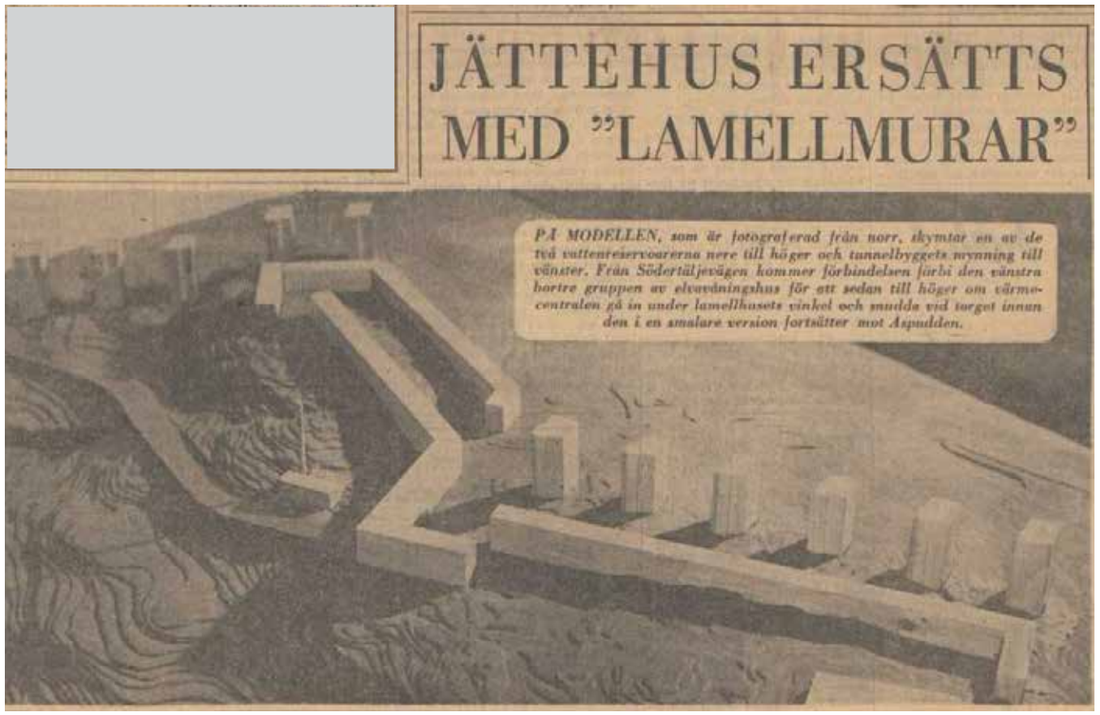

JÄTTEHUS ERSÄTTS MED "LAMELLMURAR"

PÅ MODELLEN, som är fotograferad från norr, skymtar en av de två vattenreservoarerna nere till höger och tunnelbyggets mynning till vänster. Från Södertäljevägen kommer förbindelsen förbi den vänstra bortre gruppen av elvavåningshus för att sedan till höger om värmecentralen gå in under lamellhusets vinkel och mudda vid torget innan den i en smalare version fortsätter mot Aspudden.

Ur Dagens Nyheter 1958-11-07.

Tunnelbanan

Den sydvästra grenen av tunnelbanan med bland andra Liljeholmens station togs i bruk 1964. Sträckningen kallades till en början t-bana 2 innan benämningen röda linjen infördes. Stationen byggdes efter ritningar av arkitekten Olof Blomqvist på den gamla kabelfabrikens plats, efter att fabriksbyggnaderna hade rivits i början av 1960-talet.

En av Stockholms första snedhissar byggdes 1964 från Liljeholmens station upp till Nybohovsberget för att underlätta för hyresgästerna i det nya bostadsområdet Nybohov.

Brännkyrkahallen/Nybodadepån som hade uppförts 1945 användes till en början för underhåll av bussar och spårvagnar. I samband med att tunnelbanans nya sträckning tillkom byggdes hallen om för att även kunna ta hand om tunnelbanevagnar.

Essingeleden

Trafikplanerna för Essingeleden togs fram 1958 efter planering ända sedan 1920-talet för större vägar runt staden. Bygget pågick under första hälften av 1960-talet och det östra körfältet invigdes 1966, tillfälligt anordnat för dubbelriktad trafik. Efter högertrafikomläggningen 1967 kunde även det västra körfältet invigas samma år. Vägen fick då tre körfält i varje riktning.

Sträckan Södertäljevägen – Norra länken är cirka 8 km lång och ungefär hälften utgörs av broar. Hägerstensviadukten som passerar närmast Nybohov är 330 meter lång och invigdes 1967. Nästa bro mot norr är Blommensbergsviadukten, som orsakade att delar av Blommensbergsskolan fick rivas. Övriga delar av skolan ligger mycket nära motorvägsbron.

Tvärbanan

Snabbspårvägen, senare kallad tvärbanan, var ursprungligen en del av Dennispaketet. Arbetena påbörjades 1996 och år 2000 öppnades linjen Gullmarsplan-Liljeholmen. Den fortsatta sträckningen från Liljeholmen till Alvik invigdes senare samma år.

Nybohovsbergets bebyggelse

Miljonprogrammet inleddes 1964 men redan 1958 ritades den storskaliga bebyggelsen på Nybohovsberget. Byggherre var bostadsbolaget Hyreshus i Stockholm och området uppfördes 1959-65. Debatten om Nybohovsberget kom att förebåda kritiken mot miljonprogrammets flerbostadshus, exempelvis Skärholmens bebyggelse som uppfördes tio år senare.

Ritningarna för stadsplanen togs fram av Sven Silow (1918-2001) vid AOS Arkitekter. Förutom Silow var Magnus Ahlgren och Torbjörn Olsson delägare. Kontoret skulle senare komma att rita bland annat hotell Sheraton. Deras största projekt blev ombyggnaden av riksdagshuset och före detta riksbanken på Helgeandsholmen 1975-83. Senare under 1980-talet var Silow slottsarkitekt för Stockholms slott och Drottningholms slott.

Debatt om barnen i jättehusen

Under endast ett decennium, på 1950-talet, tillkom både privatbilismen och tunnelbanan som komponenter i Stockholms stadsbyggande. Bilismen krävde gott om plats och tunnelbanan koncentration. Stadsplanerarna Torsten Westman och Göran Sidenbladh såg inga svårigheter i att tillgodose båda behoven: man bygger höga hus på liten yta nära tunnelbanan och lämnar på så vis ledigt utrymme för bilarna. De kuperade områden i och nära staden som återstod för nybebyggelse passade också bra för höga hus. Westman och Sidenbladh kom senare också att höra till de ansvariga för bland annat Skärholmens stadsplan.

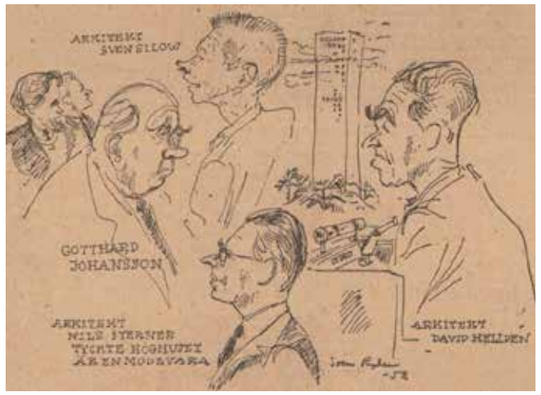

Debatt på Teknologföreningen, teckning av Sven Ryden, SvD 1958-02-18.

Men "bostadshus i den skalan lämpar sig bara för kungar" ansåg Slussens arkitekt Tage William Olsson i en diskussion på Teknologföreningen (SvD 1958-02-18) under rubriken "Hyreshusets skala och miljö". Det förslag för Nybohovsberget som då debatterades var ett tidigare förslag, framtaget av AOS, som innehöll tre stora skivhus. Med koncentrerad skivhusbebyggelse kunde man få ut flest antal lägenheter och så liten yta som möjligt för lokalgator.

Arkitekt David Helldén förespråkade därför ett enda stort skivhus, 40 våningar högt, vilket skulle bli allra

Godkänt dokument - Dnr 1-1-2019, 2021-10-15, 2021-12-02, 2022-11-01, 2023-01-17, 2023-02-20, Stockholmsstadsarkitekt, byggnadskontoret, Stockholm, Stadsbyggnadsnämnden, Arkitekt Sofie Bergenholtz

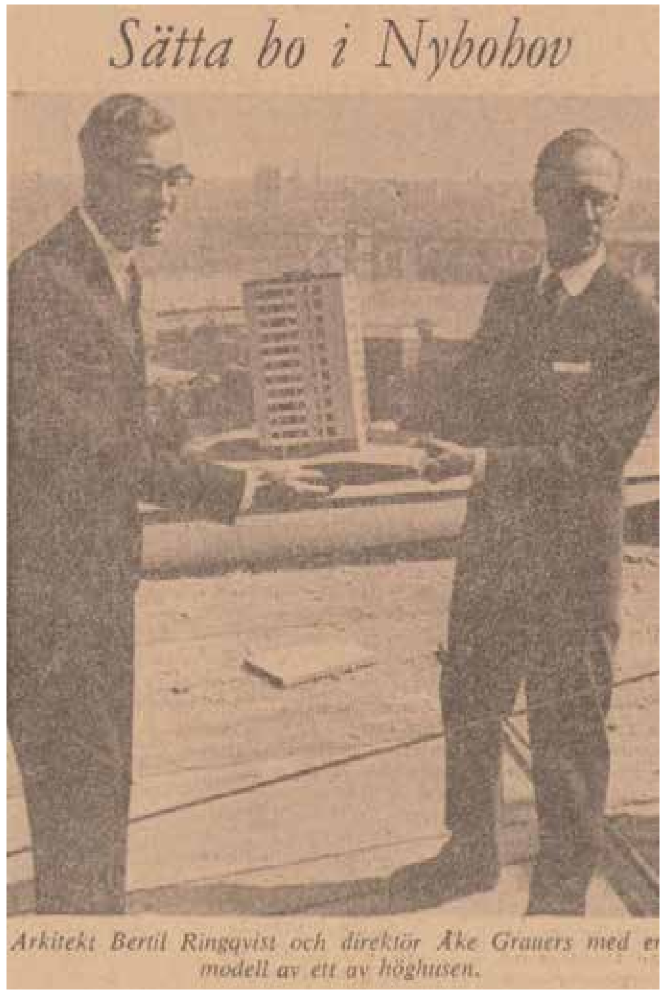

Arkitekt Bertil Ringqvist till höger, SvD 1960-05-14.

”Hur påverkas den lekande flickan av denna miljö?” (SvD 1962-07-21).

SvD 1962-08-22. De provisoriska paviljongerna skymtar till vänster i bild.

minst utrymmeskrävande. Detta var också ett av de tidiga förslagen för Nybohovsbergets bostadsbebyggelse.

Men flera arkitekter framförde invändningar mot de stora projekten, både beträffande husens anpassning till miljön och möjligheten till bra lägenhetsplaner. Det var de gamla tjockhusen som kom tillbaka under namnet skivhus, ansåg arkitekten Nils Sterner (SvD 1958-02-18). I synnerhet var många oroliga för barnens utveckling i de stora husen.

En arkitekt Liisberg hade en avvikande inställning: ”Angriparna till höghusprojekten koncentrerar sig på frågan om kontakten mellan mor och barn. Jag tror inte ett dugg på att mödrarna måste ha kontakt med barnen. Varför inte lägga ut lite större områden mellan husen, där barnen kan slippa detta kontrollerande sterila samhälle som arkitekterna åstadkommer. Man har en känsla av att mödrarna sitter med en kikare och bevakar barnens liv” (Byggmästaren 1958-5).

”Man lider av byggnadselefantiasis” hävdade redaktör P. G. Peterson apropå förslaget med ett enda skivhus. ”Det är mastodontiskt, en apparat, inte ett hus” (SvD 1959-11-24). ”Machine à habiter” som Le Corbusier formulerade det, men då i positiv bemärkelse.

”överkomliga för det stora flertalet”

Senare under 1958 ändrades förslaget för Nybohov till att omfatta tre skivhus och 11 höghus om ca 11 våningar medan antalet våningar i skivhusen minskades. Detta förslag avsågs att ”lätta upp” det tidigare som var djärvare (DN 1958-11-07). AOS tog fram volymstudierna och stadsplanen för området medan Hyreshus i Stockholms egen arkitekt Bertil Ringqvist (1916-87) ritade husen.

Ringqvist var göteborgare med egen verksamhet i Stockholm. Förutom Nybohov ritade han bland annat bostadsområdet Övre Frösäng i Oxelösund och även byggnader för vård och omsorg. Han samarbetade ofta med arkitekten Eric Ahlin. I ett inlägg i Byggmästaren från 1948 hade Ahlin och Ringqvist beskrivit sin strävan ”att skapa goda och tillräckligt rymliga bostäder till priser, som bli överkomliga för det stora flertalet” (Byggmästaren 1948-6).

Önskemålet från stadsplanerarna Göran Sidenbladh och Torsten Westman var att de lägre byggnadskropparna i Nybohov skulle bilda en skärm med rak siluett uppe på berget som skydd mot nordanvinden från det lägre belägna landskapet med sjön Trekanten. För att åstadkomma den raka siluetten byggdes vissa husdelar i 3-4 våningar och andra i 5-7 våningar. De höga punkthusen som tornar upp sig uppfördes i 10-12 våningar.

Bostadsbolaget ägde hela området och behövde inte kompromissa om markplanering, gator och ledningsdragning. Stora områden sparades ut för barnen. Innan Nybohovsskolan tillkom fanns en park på platsen. Det lilla torget planerades för att vara fritt från bilar. Ca 700 parkeringsplatser planerades utanför den så kallade ”stadsmuren” (DN 1960-05-14).

De första lägenheterna blev inflyttningsklara sommaren 1960. Förutom skola i området planerades butiker, tidningskiosk, läkarmottagning och ett ungdomshotell med 180 enkelrum för bostadslösa. I bostadshusen lades stor möda på ljudisolering med treglasfönster och även mellan lägenheterna – man skulle utan problem kunna spela piano i sin bostad. Inredningarna levererades målade samt med färdiga gråmelerade tapeter och golv. En natt i juni stod ca 50 personer i kö utanför de sex punkthusen för att få teckna kontrakt på en lägenhet.

1962 är en skribent i Svenska Dagbladet oroad för i synnerhet de barn som väser upp i området: ”Nybohov är blickfånget som förmedlar skräckförnimmelser till den lilla hjälplösa människan i effektivitetsraseriets och kollektivismens tid” (1962-07-21). Området beskrivs som ”en veritabel bostadsfästning”, i artikeln kallad Murbohov. Skribenten associerar till den nyligen uppförda Berlinmuren. ”Betongmurar, asfalt och enformigt grå husfasader ger ett sterilt intryck när Nybohov studeras utifrån”. Återigen uttrycktes oro för barnen. De barn som tillfrågades vid ett uppföljande besök hade emellertid inte några negativa synpunkter på sin boendemiljö (SvD 1962-07-21).

I området bodde då omkring 4000 människor i 1018 lägenheter fördelade på 11 punkthus och tre långhus. Till en början gick en matarbuss i täta turer upp från Södertäljevägen. Snedhissen från Liljeholmens tunnelbanestation tillkom samma år som tunnelbanan, 1964. Efter hand utökades serviceutbudet med frisersalonger, restaurang och klädbutik. Till området hörde 350 parkeringsplatser.

Det som uppfördes som urtypen för ett hyreshusområde är sedan 2000-talets början ett område med främst bostadsrätter. Innan omvandlingen och omfattande renoveringar, även av hissen från tunnelbanan, var området slitet. Men idag anses Nybohov vara trivsamt och attraktivt. Oro för barnens uppväxtmiljö uttrycks inte längre.

I sin genomgång av ytterstadens områden skriver Stockholms stadsmuseum år 2003 att även om Nybohov uppfattas som storskaligt på håll så upplevs miljön inne i området som nästan intim (*Stockholm utanför tullarna*, sid. 158).

Godkänt dokument -

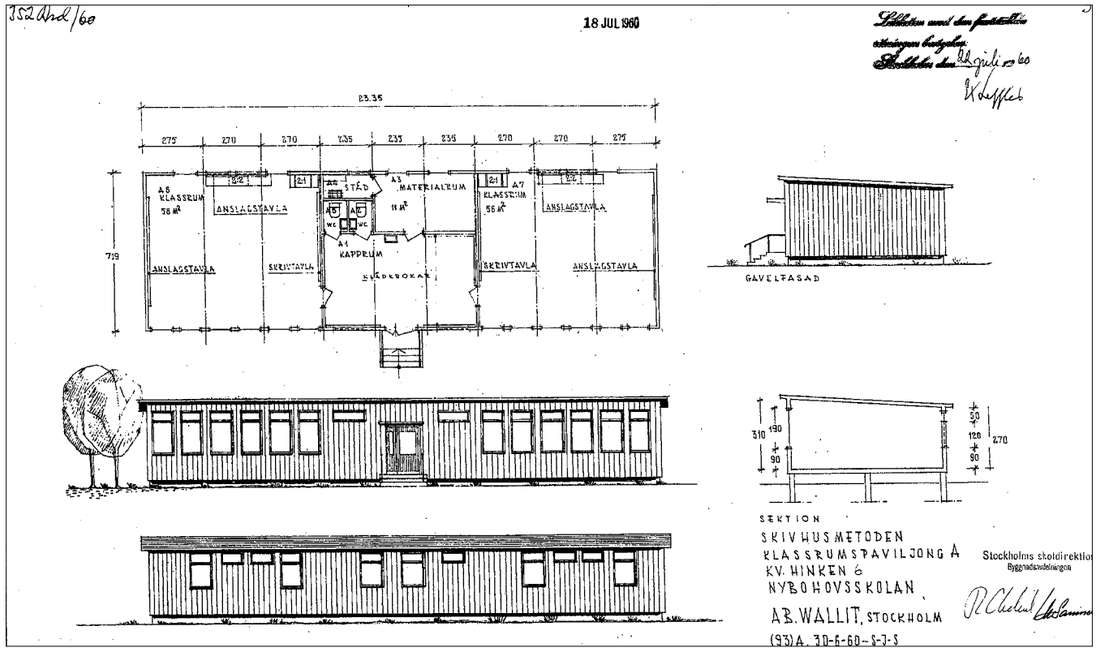

En av de båda provisoriska paviljongerna, ritning 1960-06-30 av AB. Wallit.

Punkthusen i Nybohov reser sig bakom skolbyggnaden, foto Tema 2017-10-22.

Nybohovsskolan och förskolan

År 1959 fastställdes lokalprogram för flera skolor i söderort, bland andra i Nybohov, vid Örby slott, i Hagsätra och i Farsta. Nybohovsskolan skulle få åtta lågstadieklasser och fyra mellanstadieklasser för sammanlagt 250 elever.

Essingeledens framdragande under 1960-talets första hälft orsakade att Blommensbergsskolans skolhus från 1909 fick rivas och det planerade elevantalet på Nybohovsskolan därför utökas. Två paviljonger behövde byggas på Nybohovsskolans tomt innan skolbygget var färdigt.

Ritningar för skolan togs fram 1961 av Sven Silow vid AOS, Ahlgren Olsson Silow, samma arkitektkontor som ritade stadsplanen för Nybohovs bostadshus. Skolbyggnadens långsträckta sydvästfasad framför Nybohovs höga punkthus kan associera till hur området uppfattas norrifrån där det är lamellhusen som bildar mur, jfr fotot på sid. 7.

Nybohov fick samma år en av de 96 nya lekplatser som anordnades av och i Stockholms stad.

Sex klassrum var klara vid inflyttningen höstterminen 1961 och ytterligare fyra skulle bli klara under hösten liksom matsalen. Tills vidare användes en barack för matsal och gymnastik. Gymnastiksalen färdigställdes under 1963.

Den pågående stora nybyggnationen för skolor i söderort innebar slutet för skolbyggenas tidigare etappindelning

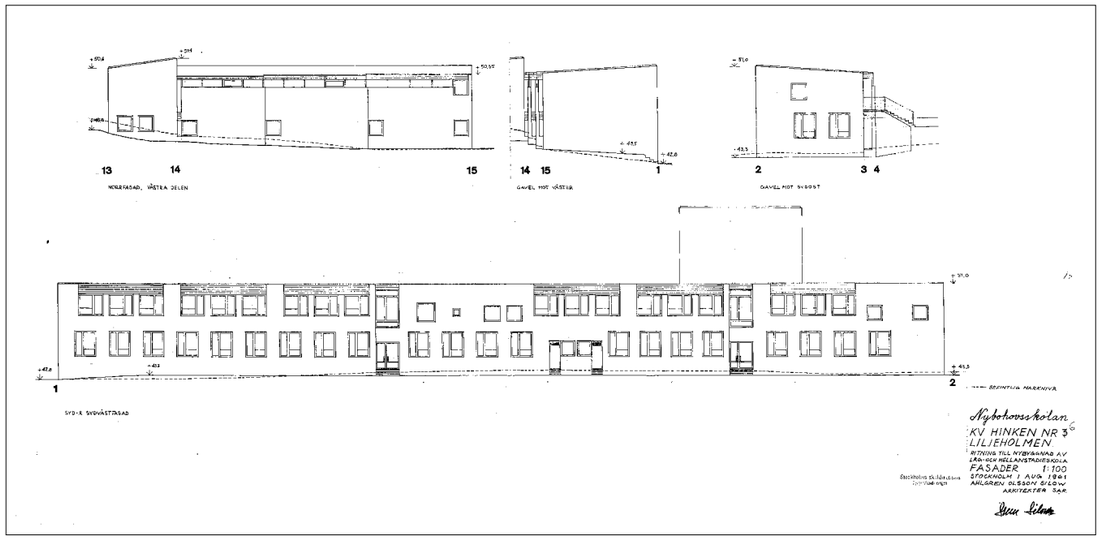

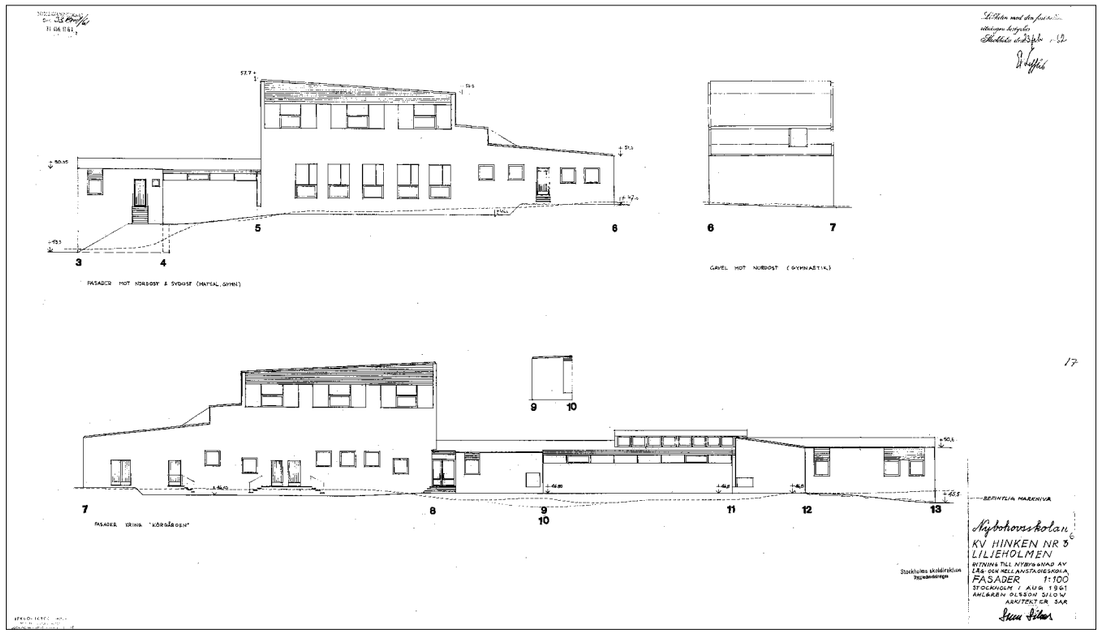

Nybohovsskolans fasader, nybyggnadsritning från augusti 1961 av arkitekten Sven Silow, AOS.

Godkänt dokument - Carl-Axel Sivertsson, Kjell Ericsson, Stockholmsinstitutet för byggnadskultur, 2021-12-15 19:20, 2021-12-15 19:20, 20170697068

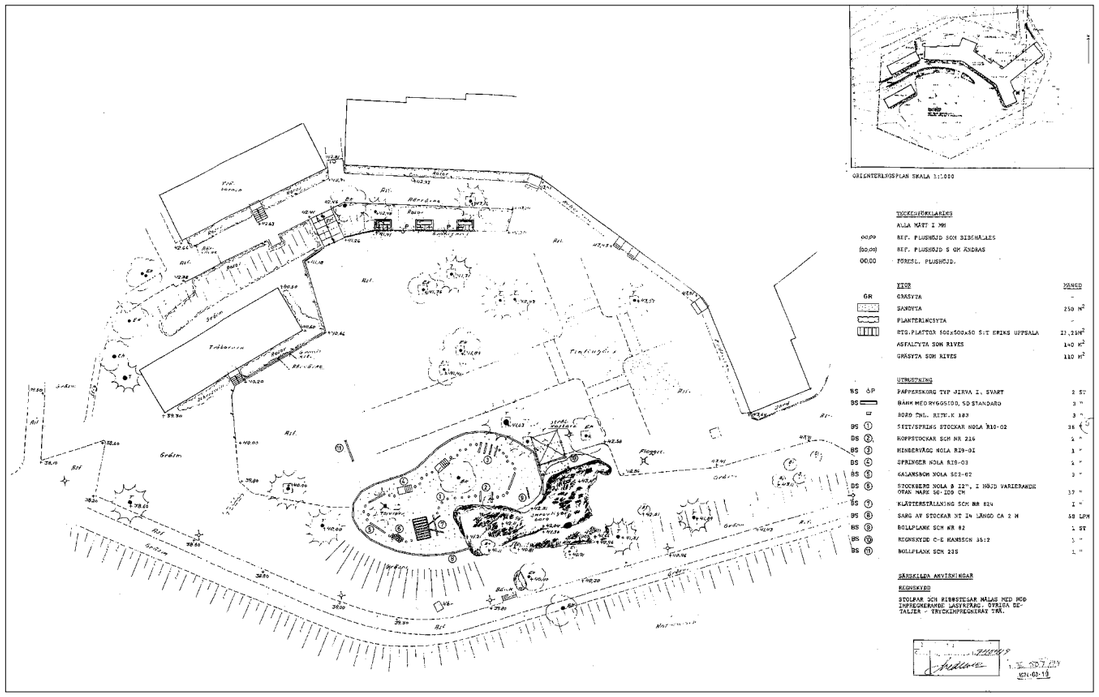

Utsnitt ur ritning till förändringar på skolgården, landskapsarkitekten Walter Bauers kontor 1974-02-15. Där fanns åtskilliga rosenrabatter, bland annat mellan paviljongerna. Nytt lekområde med bland annat hoppstockar, klätterväggar och bollplank anlades.

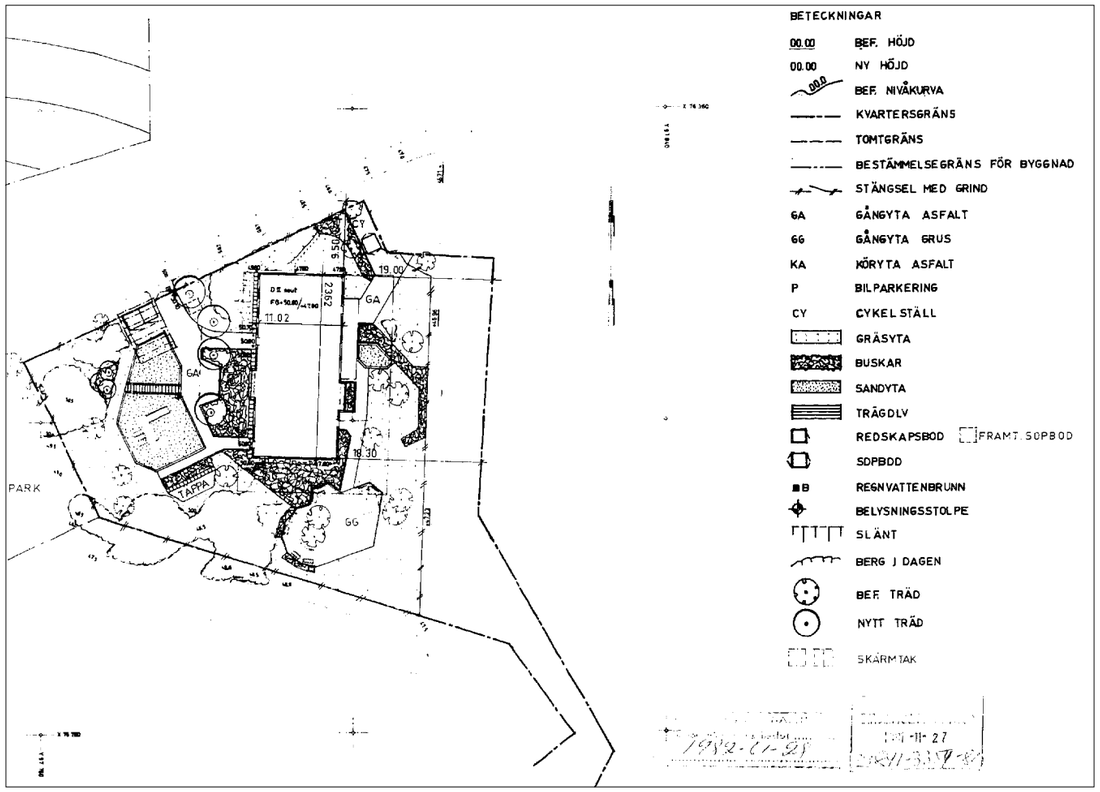

Utsnitt ur situationsplan för förskolebyggnaden, Stockholms fastighetskontor, Byggavdelningen, Arkitektbyrån, 1981-10-30, SBK.

Fasadritningar för förskolebyggnaden, Stockholms fastighetskontor, Byggavdelningen, Arkitektbyrån 1981-11-02.

i Stockholm, där det hade kunnat hända att en nybyggd skolas elever hade fått vänta flera år på matsal och gymnastiklokaler. I exempelvis Västertorpsskolan hade det dröjt 12 år innan skolmatsal och kapprum var färdigbyggda. Nu skulle hela skolan byggas färdig i en etapp.

1963 inträffade ett utbrott av smittkoppor där en person i Nybohov avled. Oron blev stor i hela Stockholm och långa köer ringlade till vaccinering som utfördes i bland andra Nybohovsskolans lokaler. Vid den tiden gick 360 elever från Nybohov i skolan.

Under åren har skollokalerna även använts för andra allmänna ändamål, exempelvis som vallokal.

Skolgården upprustades 1974 efter ritningar av landskapsarkitekten Walter Bauer. Ett regnskydd på skolgården tillkom också.

En planändring (Pl. 7125) genomfördes 1972 då man avsåg att bygga en ungdomsgård intill skolbyggnaden. 650 m^2 parkmark överfördes till kvartersmark. Men istället för ungdomsgård uppfördes en barnstuga för 30 platser norr om skolbyggnaden, enligt stadsplan 8047 som fastställdes 1981 för del av kvarteret Hinken m.m., numera Pytsen 2. Byggnaden var en typbyggnad för barnstuga, E33, där ritningar togs fram av Arkitektbyrån vid Stockholms fastighetskontors byggavdelning. Ett utrymme i sutterängvåningen var förberett som skyddsrum med 60 platser.

Samtidigt överfördes parkmark till gatumark för torgändamål, för att skapa en bättre gräns mellan parkområdet och gatumarken vid det lilla torget. En vändplan tillkom vid skolbyggnaden.

De båda provisoriska paviljongerna, som stått på platsen sedan 1958, revs 1998.

1998-2000 tillkom skärmtak ovanför två av skolhusets entréer. Därefter har fler entréer fått skärmtak. En ny entré med altandörr tillkom mot sydväst. Skolhusets tak byggdes om för fläktrum med en förhöjd takdel mellan den lägre längan och den högre matsals- och gymnastikflygeln. En lanternin revs och ersattes med takfönster.

En provisorisk förskolepaviljong för 2 avdelningar uppfördes 2015 och står fortfarande kvar.

Beslut om planarbete för utökade skollokaler togs under våren 2017.

Godkänt dokument - Dnr 1-1-2021-0519, 2021-12-17 20:07:07 687068

Läge i staden

Nybohovsskolan ligger uppe på en höjd, ca 50 m.ö.h., omgärdad av brant terräng. På norra sidan finns planare mark där ett bostadsområde ligger med ett litet stadsdelscentrum och en tunnelbanestation. Väster och söder om skolan finns naturmark som sluttar brant söderut. I direkt anslutning öster om skolan ligger två fotbollsplaner och en lekpark.

I nära anslutning till området finns stora trafikleder, som påverkar området starkt. I väster finns Essingeleden, i söder Hägerstensvägen och inte långt därifrån på östra sidan finns Södertäljevägen.

Foton: Tema.

Landskapstyper

- Skola, lek och sport
- Bostäder
- Centrum/Handel
- Naturmark
- Trafik

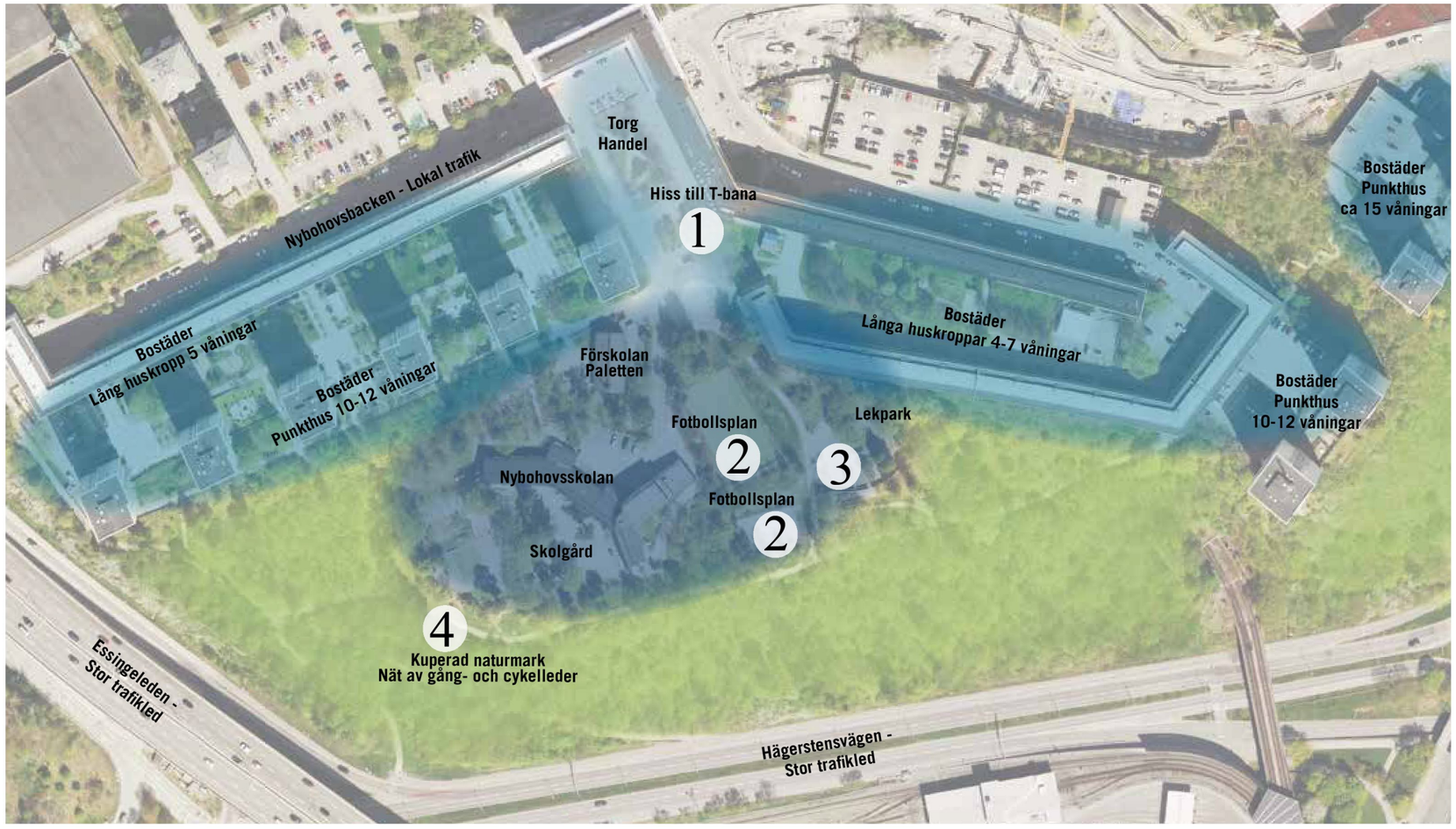

1. Stadsdelscentrum med tunnelbanestation.

2. Fotbollsplan med bostäder i bakgrunden

3. Lekparken öster om skolan

4. GC-väg genom naturmark

Godkänt dokument - Vattenfallsgatan 1, 120 86 Stockholm, Sweden, 2021-12-19, 20:17:07 67068

Bebyggelse

Nybohovsberget

Norr om Liljeholmstorget breder Trekantens sjö och parkområde ut sig med stora gräsytor, lekplatser, lövträd och slänter. Branta trappor leder upp till Nybohovsbergets bebyggelse.

Nybohovsbacken är en bilväg som går i mjuka böjar från Liljeholmstorget upp till Nybohovsberget. På båda sidor av vägen pågår stora nybyggnationer av bostadshus, även för hyreslägenheter. Man passerar också den tegelbyggnad som uppfördes 1913 för Stockholms Gas- och Elektricitetsverk men som numera innehåller kontorslokaler.

Passagen in till Nybohovsbergets mer enhetliga bebyggelse från 1959-65 sker genom ett valv i den byggnadsdel som inrymmer Liljeholmens stadshotell. Intill vattenreservoaren har tre punkthus tillkommit under tidigt 2000-tal. De äldre husen har platta tak och är putsade och målade i ljusa nyanser medan de nyare husen har tälttak och en dovare färgskala. Mellan de båda yttersta punkthusen tittar det medeltidsinspirerade vattentornet fram som en portal till ett sagoland.

Vid bergskanten är utsikten hänförande men dånet från trafiken blir påtagligt när inga byggnader skärmar av.

Den långa bostadslängan söder om reservoaren har valv för passage in till en gårdsbildning med grusvägar, terrasserade gräsytor med prydnadsbuskar och lövträd, ytor belagda med betongsten samt förrådsbyggnader. Arbeten pågår på punkthusens fasader där balkongerna ska fördjupas med en meter och glasas in.

Mellan punkthusen skapas fantasifulla uteplatser med inspiration från asiatisk tempelarkitektur. Ytorna har stensatts med dekorativ natursten och möblerna är konstfärdigt utsirade.

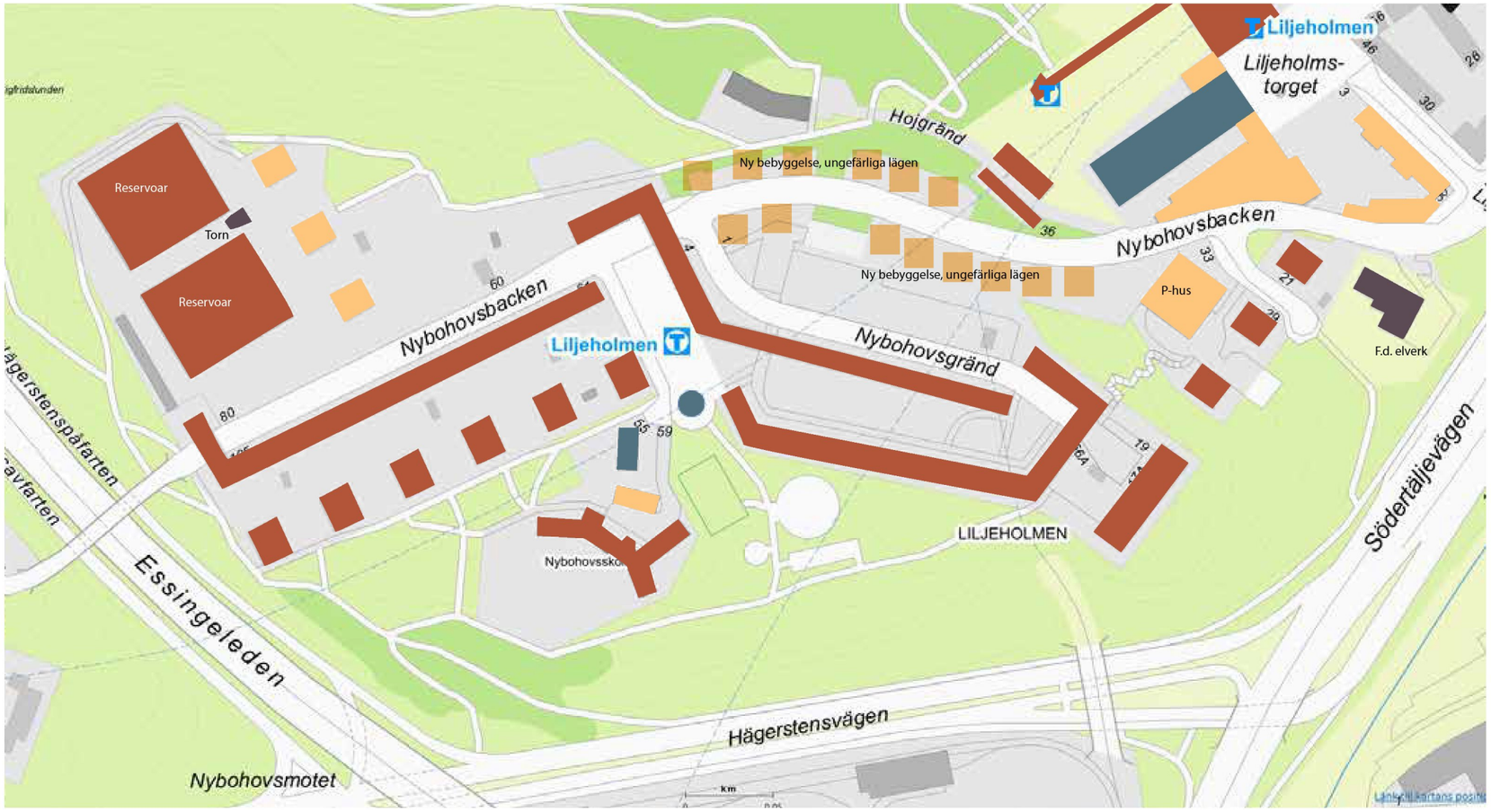

Uppskattade byggnadsperioder för Nybohovsbergets bebyggelse, teckenförklaring i vänstra spalten. Rester finns kvar av det tidiga 1900-talets funktionsbyggnader för vatten och elektricitet. Byggnaderna från 1959-1965 dominerar berget där de höga bostadshusen omsluter Nybohovsskolan mot norr. Enstaka karaktäristiska delar från 1970-80-talen ligger insprängda i den enhetliga äldre bebyggelsen medan 2000-talets hus främst placeras utefter kanterna. Karta från Stockholms stad.

Tidigt 1900-tal

1959-65

1970-80-tal

2000-2010-tal

Elverkets byggnad ligger vid Nybohovsbacken intill 1960-talets höghus. Foton 2017-12-20.

Nybohovsbacken med K-konsults kontorsbyggnad från 1970-talet till höger. På andra sidan vägen ligger nybyggda hus.

Passager i valv genom lamellhusens bottenvåningar är vanliga i Nybohov. Här är entrén till området.

Godkänt dokument - Datum: 2019-10-15 19:21:07 Version: 1.0 Dnr: 2021-02-02 Stockholms stadsbyggnadskontor

Gårdsbildningen mellan husen norr om Nybohovsskolan, vy mot öster med punkthusen till höger i bild.

Uteplats med asiatisk inspiration mellan punkthusen.

En smal väg löper mellan punkthusen och den skogsdunge som avskiljer Nybohovsskolan från bostadshusen.

Reservoaren med sitt torn till vänster. Till höger de tre höghusen från 2010-talet.

Passagen längst västerut ut ur området, mot bron över Essingeleden, går också genom ett valv.

Essingeleden sydväst om Nybohov tillsammans med Hägerstensvägen och Södertäljevägen har stor miljöpåverkan.

Gångvägar och trappor leder ner mot Nybohovsskolan, som skymtar till vänster, och skolgården.

Godkänt dokument - Utarbetat av Stockholmshem, Stockholmsstad, byggkontoret 2021-09-19, 2021-10-15, 2021-12-17 20170687068

Nybohovsskolan

Skolan ligger i ett skyddat suterrängläge i söderslänten under de sex punkthusen i Nybohovs västra del.

En byggnadskropp i två våningar böjer sig runt skolgården från nordöst på liknande sätt som de omgivande bostadshusen omger skolhuset från norr. Den rektangulära gymnastik- och matsalsflygeln är högre där den angör den övriga skolbyggnaden och trappar sedan av mot nordöst. På taket där byggnadsdelarna möts sitter ett fläktrum.

Fasaderna är putsade med grov spritputs och målade i en vitgul nyans. De likaså spritputsade socklarna är målade ljusgrå. Skolhuset vänder sin representativa sida mot sydväst och skolgården medan den norra sidan har mer sparsmakat funktionell utformning.

Fönster och fasaddetaljer är i vitmålat trä. Mot söder finns stora treluftsfönster. En takfotslist löper över andra våningens fönsterpartier. Mot norr sitter enluftsfönster och under takfotslisten ett fönsterband.

De två huvudentréerna i södra fasadens brytpunkter och personalentrén mot nordöst har glasade ekdörrar med uppställningsdel medan övriga entrédörrar är i vitmålat trä. Alla entrédörrar har sparkplåtar. Mittdelens båda enkeldörrar mot söder har överljus.

Flera entrétrappor är i plåt och har grova svartmålade stålräcken. Troligen har de tillkommit 1998-2000 tillsammans med skärmtaken. Den sentida altandörren i väster har en trätrappa utan räcken. En svartmålad ramp i stål och plåt leder mot den nordöstra entrén. Högdelarna mot norr har två brandtrappor och längst mot nordöst finns en rak trappa mot den översta våningen.

Tak, skärmtak och andra detaljer är belagda med svartmålad plåt.

Skolhuset öppnar sig mot och omsluter skolgården med sin södra fasad. Foton 2017-12-20.

Sittmöbler mot sydväst.

Mot norr är fasaden sluten.

I bildens mitt syns den provisoriska skolbaracken. Förskolan skymtar till vänster.

Gymnastik- och matsalsflygeln sedd från nordväst.

Personalentrén med tillgänglig ramp.

Godkänt dokument - Datum: 2021-10-19, 2021-12-20, 2022-10-05, 2022-11-09, 2023-01-17 20170687068

Förskolan

Förskolebyggnaden med sitt sadeltak avviker starkt från skolhuset och Nybohovsbergets bostadsbebyggelse i modernistiskt internationell stil. Istället associerar förskolebyggnaden till 1940-tal och ger ett mer ålderdomligt intryck trots att den är nyare.

Byggnaden är uppförd i sutterängläge där den östra entrésidan har två våningar. Fasader är spritputsade medan fönster- och dörromfattningar är slätputsade, allt målat i mörkt beige. Socklar är slätputsade och gråmålade. Huvudentrén mot öster har skärmtak, som liksom sadeltaket är belagt med betongtegel. Fönster och dörrar är vitmålade. På östra och västra fasaderna finns burspråk.

Västra fasaden har entré mot uteplatsen med lekredskap. Hela området är kringgärdat av ett Gunnebostängsel.

Förskolebyggnaden från nordöst, foto 2017-10-17.

Entré mot uteplats med lekredskap i väster. Foto Tema 2017-10-22.

Gångvägen förbi förskolan mot torget i öster. Foto Tema.

I nordväst reser sig Nybohovsbergets höga punkthus. Foto Tema.

Förskolans västra fasad. Foto Tema.

Förskolan från sydöst. Den provisoriska baracken till vänster.

Godkänt dokument - Dnr Ikn 2017-00697068

Mark - nuvarande användning

I Stockholms Stads sociotopkarta beskrivs Nybohovshöjden enligt nedan:

- Värdefulla friytor med sociala och kulturella värden som upplevs som särskilt värdefulla för utevistelse och fritidsliv

- Grön oas – rum med grönskande golv och väggar, årstidsväxlingar

- Naturlek – barns möjlighet till naturlek, att klättra i träd, på berg, krypa i buskage

- Lekplats – barns redskapslek, gräva, hoppa, klättra, springa på gräs eller grus

- Gångstråk av stor betydelse för möjligheten att använda och uppleva stadens friytor och grönstruktur. Ska betraktas som stadens stomnät för gångtrafik och promenader.

- Landform – friyta av betydelse för upplevelsen av Stockholms landskapsbild och naturkaraktär, till exempel förkastningsbranter, bergsryggar, dalgångar och stränder.

De rekreativa värdena i form av naturupplevelser, lek och fritidsliv är alltså stora, men de är dock begränsade på grund av bullersituationen samt på grund av att terrängen är svårtillgänglig.

Underlagskarta till Stockholms Grönkarta, Del 1 Sociotopkarta. Översiktlig redovisning av friytornas sociala och kulturella värden, Stadsdelsområde Liljeholmen. Stockholms stad, Stadsbyggnadskontoret. Rev: 2003-02-04. Aktuellt område inom röd linje.

UNDERLAGSKARTA TILL STOCKHOLMS GRÖNKARTA

Del 1 Sociotopkarta

ÖVERSIKTLIG REDOVISNING AV FRIYTORNAS SOCIALA OCH KULTURELLA VÄRDEN

Stadsdelsområde Liljeholmen

Grönkartans övriga underlagskartor:
Del 2 Biotopkarta
Del 3 Kretslopp

SBK strat.avd. 2000 Sen. GL
GFK reg.ytter. UL
Rev. 2003-02-04
Rev. 2003-04-04
Rev. 2004-04-05

VÄRDEFULLA FRIYTOR

Friytor med sociala och kulturella värden
Friytor större än 0,5 hektar som upplevs som särskilt värdefulla för utevistelse och fritidsliv. Värdena har bedömts utifrån omfattande observationer och flera enkät- och intervjuundersökningar. Ytorna motsvarar i princip den offentliga grönstrukturen.

Värdefulla friytor i andra stadsdelsområden och kommuner

Vattenområde
Dessa friytor har generellt mycket stora sociala och kulturella värden i Stockholm.

GLES BEBYGGELSE

>75% av området är värdefulla friytor

50 - 75% av området är värdefulla friytor
Den glesa bebyggelsen utgör många gånger en viktig del av Stockholms gröna karaktär, och bidrar ofta till grönstrukturens sociala och kulturella värden med lokala gröna oaser, lekplatser och möjligheter att sitta i solen.

TÄT BEBYGGELSE

25 - 50% av området är värdefulla friytor

< 25% av området är värdefulla friytor
Den täta bebyggelsen kan utgöra bra utemiljöer om de är bra planerade, men här ingår också industri- och parkeringsområden. Brist på sociala och kulturella värden kompletteras med offentliga grönytor.

SOCIALA OCH KULTURELLA VÄRDEN
Sociala värden redovisas så som medborgarna ser dem. Värdena har bedömts utifrån omfattande observationer och flera enkät- och intervjuundersökningar. De kulturella värdena har bedömts av park- och kulturhistoriskt sakkunniga.

Riksintresse för kulturminnesvården - Miljö av särskilt betydelse för Sveriges park- och stadsbyggnadshistoria. Utpekas av Riksantikvarieämbetet.

Annan kulturmiljö - Miljö av särskilt betydelse för Stockholms park- och stadsbyggnadshistoria. Utpekas av Stockholms stadsmuseum.

Landform - Friyta av betydelse för upplevelsen av Stockholms landskapsbild och naturkaraktär, t ex förkastnings-branter, bergsryggar, dalgångar och stränder. Samtliga vattenområden är landformer. Utpekas av Stockholms byggnadsordning.

Ba	**Bad** - bada och simma
Bl	**Blomprakt** - rik blomning, trädgårdsodling, koloniområden, botaniska trädgårdar
Bo	**Bollspel** - lek med boll på större plana ytor, lagfotboll, rugby, brännboll, cricket
E	**Evenemang** - plats för teater- musik- och motionsevenemang eller festivaler
F	**Folkliv** - ofta många människor och myllrande folkliv
G	**Grön oas** - rum med grönskande golv och väggar, årstidsväxlingar
Lp	**Lekplats** - barns redskapslek, gräva, hoppa, klättra, springa på gräs eller grus
L	**Naturlek** - barns möjlighet till naturlek, att klättra i träd, på berg, krypa i buskage
P	**Picknick** - samvaro i mindre sällskap, oftast i samband med solbad, även utflykter
R	**Ro** - möjligheten till avkoppling, avskildhet och tystnad, att vara i fred
S	**Skogskänsla** - upplevelsen av stor tyst skog, plocka bär, stor rymlighet
U	**Utsikt** - överblick över landskapet samt känslan av stor rymd
N	**Vild natur** - upplevelsen av naturens orörda skönhet, vildhet och artrikedom

Godkänt dokument - [illegible], Stockholms stadsbyggnadskontor, [illegible], Dnr 2017-07068

Skolgården

Nybohovsskolans skolgård ritades ursprungligen 1961 och rustades upp 1974 efter ritningar av trädgårdsarkitekten Walter Bauer. Spår av den tidens plan finns kvar, framför allt i form av uppvuxna träd men det mesta är omgjort sedan dess. Idag består skolgården till stor del av öppna ytor med plats för fri lek. Gårdsplanen lutar svagt men upplevs i relation till det i övrigt kuperade landskapet som relativt plan och inga särskilda lösningar har behövts för att ta hand om de små höjdskillnaderna.

Runt om på skolgården finns stora, fina träd av varierande arter som gör att det även finns skuggiga partier under varma sommardagar.

Förutom öppna ytor för fri lek finns också lekutrustning, två bollplaner av konstgräs respektive asfalt samt en yta med bollplank. Den senare med inbyggd elektronik som interagerar med leken.

Det finns spår efter lek i naturmarken väster om skolan, i områden där terrängen inte är för brant.

Öppen gårdsplan

Gården närmast skolan är en asfalterad yta som vetter mot söder och väster. Den öppna ytan är användbar för många olika aktiviteter och utomhuspedagogik. Under ett platsbesök i oktober 2017 var skolgården full av elever och lärare som åt, spelade musik och lekte lekar tillsammans.

Traditionell lekutrustning

I en dunge av uppvuxna träd på skolgården finns traditionell lekutrustning på ett underlag av konstgräs.

Bollplan

Konstgräs gör bollspel möjligt under stora delar av året. Planen är väl avgränsad av nätstängsel i olika höjder.

Lek i naturmark nära Nybohovsskolan

Skogsmarken skapar oändliga möjligheter för såväl lek som pedagogiska aktiviteter.

Interaktivt bollplank

Det finns ett stort fokus på bollsport med både basket och fotbollsmål i nära anslutning till skolan. Ett interaktivt bollplank gör sporten lekfull och uppmuntrar till aktivitet.

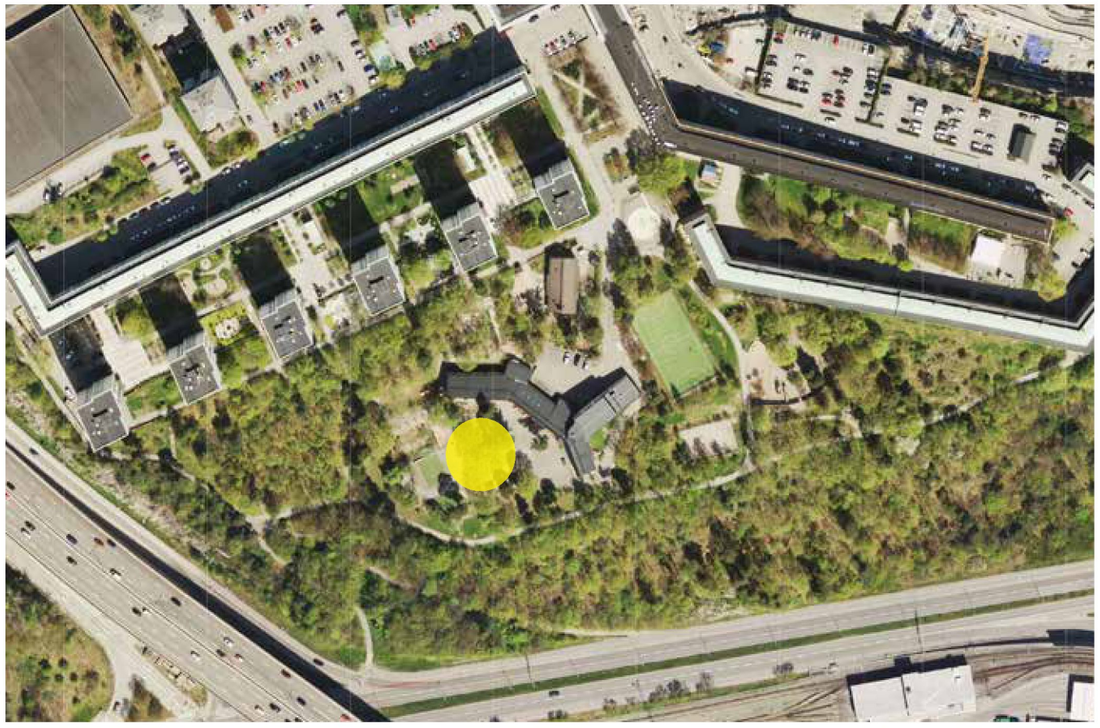

Foton: Tema.

Godkänt dokument - Datum: 2021-10-15 19:21 Version: 1 Stockholms stadsbyggnadskontor